

İNANÇ ÖZGÜRLÜKLERİ EŞİT HAKLAR

ADO

Alevi Düşünce Ocağı

UYGULAMADA AİHM KARARLARI İZLEME RAPORU-6 TEMMUZ 2023

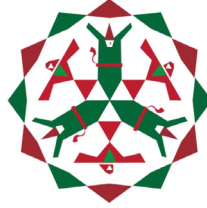

UYGULAMADA AİHM KARARLARI İZLEME RAPORU - 6 TEMMUZ 2023

İÇİNDEKİLER

- AİHM KARARLARI UYGULAMA İZLEME RAPORU VI. HAKKINDA.....3
- EK-1- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 1468 toplantı kararları.....9
- EK-2-112. sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi 10
- EK-3 - 7421 sayılı Kanun tam metin.....13
- EK-4 -T.C. YOL HARİTASI 20
- EK-5- ADO Bakanlar Komitesine bilgi notu 34
- EK-6- T.C. açıklamalara yanıt.....39
- Ek-7- Anayasa Mahkemesi Kararından alıntılar.....41

HAZIRLAYAN:
ALEVİ DÜŞÜNCE OCAĞI

ADO
Alevi Düşünce Ocağı

“Bu rapor. Hollanda Krallığı Büyükelçiliği MATRA fonu ile desteklenen proje kapsamında düzenlenmiş ve basılmıştır. İçeriğinin sorumluluğu ADO Alevi Düşünce Ocağı Derneği ‘ne ya aittir. Hollanda Krallığı Büyükelçiliğinin görüşlerini yansıtmamaktadır.”

Hollanda Kralliyeti

Yayın Evi: Zinde Yayıncılık
Sertifika N0: 34300
Tarih: Ağustos 2023

AİHM KARARLARI UYGULAMA İZLEME RAPORU

VI. HAKKINDA

Alevi toplumunun “TEMEL HAKLAR VE EŞİT VATANDAŞLIK” talepleri 2005 yılında başlayan bir hukuksal süreçte, iç hukuk yolları tüketildikten sonra 2010 ‘dan itibaren AİHM – Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ‘ne taşındı. 2007-2016 yılları arasında sonuçlanan dört dava ile ilgili kararların uygulamaları ise “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi” tarafından ALEVİ DAVALARI GRUBU başlığı altında takip edilmektedir. Bu takipler ile ilgili son Bakanlar Komitesi toplantısı 1468 no.lu toplantı 5-7.Haziran.2023 ‘te yapıldı ve “CEM EVLERİ YASAL STATÜSÜ” ile ilgili dosyanın takibi sonuçlandırıldı, dosya kapatıldı, “ZORUNLU DİN DERSLERİ” dosyasındaki Hasan-Eylem Zengin dosyası kapatıldı ve bu konunun “MANSUR YALÇIN ve diğerleri” dosyasından takip edilmesine karar verildi. İNANÇ GRUPLARI – DEVLET İlişkilerinin irdelendiği “İZZETTİN DOĞAN ve ARKADAŞLARI” davası ise takip sürecinde kalmaya devam etmekte.

Söz konusu davalar ve AİHM referansları aşağıda tekrar özetlenmiştir:

CEM EVLERİ YASAL STATÜSÜ:

Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi Vakfı. (Dava no. 32093/10) Karar kesinleşme: 20.Nisan.2015 Dosya kapatıldı – 7.Haziran.2023

ZORUNLU DİN DERSLERİ:

Hasan-Eylem Zengin Davası. (Dava no.1448/04) Karar kesinleşme: 9.Ocak.2008 – Dosya takipten kaldırıldı: 7.Haziran.2023

Mansur Yalçın ve diğerleri Davası. (Dava no 21163/11) Karar kesinleşme:16.Şubat.2015

İNANÇ GRUBU – DEVLET İLİŞKİLERİ (EŞİT HAKLAR):

İzzettin Doğan ve arkadaşları (Dava no. 62649/10) Karar kesinleşme: 26.Nisan.2016

Bu davaların kararları ile ilgili uygulamalar ve takip toplantıları ile ilgili Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu toplantı sonuçları ADO tarafından 2020 ve 2023 yılları arasında de yayınlanmış beş ayrı izleme raporunda etraflıca izlenebilir ve okunabilir. Tüm izleme raporlarımız ADO internet sitesindeki DAVA TAKİPLERİ sayfamızdan Türkçe ve/veya İngilizce olarak izlenebilir, indirilebilir ve paylaşılabilir.

<http://aleviocagi.org/dava-takipleri>

Alevi davaları grubu adı ile de bilinen dava grubunun Avrupa Konseyi (AK) Bakanlar Komitesi (BK) gündeminde yer aldığı 1468 sayılı son toplantı 5-7.Haziran.2023 ‘te yapıldı. Bu toplantıda alınan kararlar CEM EVLERİ ‘nin statüsü ve ZORUNLU DİN DERSİ olmak üzere iki temel konuda yoğunlaşmıştır.

CEM EVLERİ YASAL STATÜSÜ:

- Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi Vakfı. (Dava No. 32093/10)
- Karar kesinleşme: 20.Nisan.2015

Kamuoyunu uzun süredir işgal eden, elektrik parası sorunu altında aslında CEM EVLERİ'nin İBADETHANE statüsü sorunudur. T.C. raporlarında yeni yasa ve düzenlemeler ile Cem evlerinin ibadethanelere tanınan haklardan yararlanacağını savunarak Bakanlar Komitesi'nin bu çözümü uygun görmesini sağlamış bulunmaktadır. Bu konuda Avrupa Konseyi'ne Türkiye tarafından sunulmuş olan açıklamalar ve yasal mevzuat ışığında Bakanlar Komitesi aşağıdaki kararı aldı:

“Bakanlar Komitesi;

Devlet tarafından sağlanan dini kamu hizmetlerindeki dengesizliği kısmen ortadan kaldıracabilecek son gelişmeleri memnuniyetle karşıladı ve yetkilileri bu önlemlerin pratik etkisi hakkında bilgi vermeye davet etti; yetkilileri, son dönemde alınan tedbirlerin Alevi toplumunun sorunlarından dini liderlerinin tanınmaması, bağış alamama veya devlet desteklerinden yararlanamama gibi sorunlara ve 2010 yılında Alevi açılımı çalıştaylarının nihai raporunda uzlaşma ile varılan önerilere ne ölçüde çözüm oluşturduğunu açıklamaya davet etti,

Cem evlerinin aydınlatma giderlerinin devlet tarafından karşılanması için alınan yasal tedbirleri memnuniyetle karşılayarak, münhasıran bu konuyu ele alan Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi Vakfı davasına ilişkin bu konudaki incelemelerini kapatmaya karar verdi ve Nihai Karar CM/ ResDH (2023)144'ü kabul etti;”

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 5-7.aziran.2023 tarih ve 1468 sayılı Toplantı Karar metni: Ek -1

Aralık 2021'den itibaren ülkedeki olağanüstü enflasyon ve parite krizine paralel olarak büyük bir hızla yükselen elektrik ve doğal gaz faturaları Cem Evleri'ni daha çok tedirgin etmiş, özellikle bazı dağıtım şirketlerinin Cem Evleri'ne ticari müşteri tarifelerinin uygulanması fiyatları bir kez daha yukarıya doğru katlamıştır. Konu sosyal medya ve basında da yer almış, ödeme yapmayan Cem evlerine icra kararları gitmeye ve elektrik kesintileri uygulanmaya başlamıştır. İstanbul'da Cem Evleri 2022 Şubat ayında bir toplantı yaparak kurulacak bir HUKUK BİRİMİ ile bu konuda topluca savunma inisiyatifi oluşturma kararı almıştır. Bu kararın ardından hükümet kaymakamlıklara talimat vererek, icra uygulamalarını derhal durdurmuş, yüksek yetkililer tarifelerin ticari olmaktan ev tarifesine çevrileceğini hatta çevrildiğini açıklamış, böylece gerilimin azalması ve açılmaya başlayan yeni davaların durdurulması için önlemler alınmıştır.

Bu süreçte bir yandan Alevi kurum yöneticilerinin dikkatlerini farklı yönere çevirmeleri, bir yandan da devletin sağladığı kısmi rahatlatma elektrik faturaları ile tırmanan sorunları adeta statü sorunu olmaktan çıkartıp basit maddi sorunlar haline çevirme eğilimine çevirmiş, hükümet küçük maddi desteklerle CEM EVLERİ yönetimlerinin mahalli sorunlarına çözümler getirilmeye başlanmıştır. Bu yaklaşımların kurum yöneticilerinin çoğunluğu üzerinde olumlu ve rahatlatıcı etkileri olmuş, çatı örgüt yöneticileri de sorunları titizlikle takip etme, kurdukları Hukuk Birimini işler hale getirme

---

kararlılığından giderek uzaklaşmışlardır. Çatı örgütlerinin ilgisizliği sonucunda Hukuk Birimi beklenen işlerliğe kavuşamadan Mayıs 2022 'de dağılmıştır.

2022 Ağustos ayından itibaren hükümet Cem Evlerine ziyaretler düzenlemiş ve 7 Ekim tarihinde yapılan bir açıklama ile Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde kurulacak "Alevi-Bektaşî Kültür ve Cem evleri Başkanlığı" ile Cem Evlerinin elektrik, doğalgaz, su masraflarının karşılanacağı, Cem evleri yapımına ve arsa tahsislerine destek verileceği, Cem evlerinde görev yapan kilit personel için de kadro açılarak ücret verileceği duyurulmuştur. Ancak yaklaşım Cem Evlerinin İBADETHANE statüsü tanınmaktır, ya da hukuken deklare edilmeksizin, idari tedbirlerle Cem evlerine de İbadethanelerin yararlandığı yasal haklara benzer destekler vermek gibi bir yöntemle kurgulanmıştır. Konu ile ilgili personel 112 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Ek.2) 9.Kasım.2022 tarih ve 32008 sayılı Resmî Gazete 'de yayınlanarak yürürlüğe girmiş ve "Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı" resmen kurulmuştur. Konu ile ilgili yasal düzenlemeler 7421 sayılı "Vergi Usul Kanunu ve bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" TBMM 'de görüşülerek 16 Kasım 2022 tarihinde 415 üyenin katıldığı açık oylamada 242 Kabul ve 173 RET oyu ile kesinleşmiştir. Kanunun kesinleşmiş metninde Cem evleri ile ilgili maddeler Ek.3 'da görülmektedir.

Kanun ve kararnamelerin açıklanması ve görüşülmesi süreçlerinde önemli tartışmalar ve eleştiriler yapılmıştır. Bu tartışmaların satırbaşları şöyle özetlenebilir:

- Konunun bir torba yasa ile ele alınması,
- Cem evlerinin ibadethane statüsüne değinilmemesi,
- Cem evi kurulması için Valilik izni alınması mecburiyeti,
- Alevi inanç sisteminin bir kültür faaliyeti olarak ele alınmış olması,
- Alevi kurumları ile yeterli diyalog oluşturulmadan kararların üretilmesi.
- Alevi kurumlarının kendi imkanları ile kurmuş oldukları Cem evlerinin bir çeşit kamu vesayeti altına girme veya kamulaştırılma olasılığı,
- Aleviliğin sürdürülebilirliği (zorunlu din dersleri / Din adamı eğitimi) konularına hiç değinilmemesi,

Bu konularda gerek hükümet gerekse muhalefet partileri, TBMM'deki Alevi milletvekilleri ve Alevi kurum yöneticileri farklı görüşler öne sürmekte devam etmekte ve ana muhalefet partisi CHP 'nin yasa ve Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin Anayasa 'ya aykırı olduğu iddiası ile Anayasa MAHKEMESİ 'ne yaptığı başvurular halen sonuçlanmamıştır.

T.C. 'nin 1468 sayılı Bakanlar Komitesi toplantısından önce bu konu ile ilgili YOL HARİTASI ve notu EK.4 'te, ADO 'nun bu konudaki bilgi notu Ek.5 'te ve Türkiye yetkililerinin ADO ve İÖG 'nin bilgi notlarına İLAVE CEVABI ise EK.6 'da görülmektedir. ADO tarafından Bakanlar Komitesi 'ne sunulan bilgi notu metnine Avrupa Konseyi web sitesinde [https://hudoc.exec.coe.int/?i=DH-DD\(2023\)528revE](https://hudoc.exec.coe.int/?i=DH-DD(2023)528revE) sayfasından, İÖG İnanç Özgürlüğü Girişimi tarafından sunulan bilgi notuna ise [https://hudoc.exec.coe.int/?i=DH-DD\(2023\)527E](https://hudoc.exec.coe.int/?i=DH-DD(2023)527E) sayfalarından ulaşılabilir.

Tartışmaların çok uzun yıllar boyunca sürmesi ve konuların karmaşıklığı nedeni ile Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 5-7.Haziran.2023 'te yapılan 1468. Toplantısında CEM Evleri Elektrik Parası davası adı ile de anılan dosyanın kapatılması kararını almıştır. (Ek.1)

ZORUNLU DİN DERSLERİ:

- Hasan-Eylem Zengin Davası. (Dava no.1448/04) Karar kesinleşme: 9.Ocak.2008
- Mansur Yalçın ve diğerleri Davası. (Dava no 21163/11) Karar kesinleşme:16. Şubat.2015
- Hüseyin ve NAZLI ŞİRİN EL Davası- T.C. ANAYASA MAHKEMESİ (Dava no. 2014/15345) Karar Tarihi 7.Nisan.2022)

Uzun yıllardır devam eden ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Aralık 2019'da yapılan 1362 Sayılı toplantısında (Ek.1) YOĞUNLAŞTIRILMIŞ TAKİP altına alınmasına karar verilmiş olan zorunlu DİN KÜLTÜRÜ ve AHLAK Dersleri (DKAB) müfredatında 2018'den bu yana herhangi bir değişiklik olmamıştır.

Genel olarak Alevi aileler bu konuda dava açmak ve girişimlerde bulunmaktan çekinmektedir.

2014 Yılında açılan ve Anayasa Mahkemesi '(AYM) ne taşınan "Hüseyin ve Nazlı Şirin EL Davası" ile ilgili olarak AYM Genel Kurulu 7.Nisan.2022'de uygulamanın Anayasa ve Medeni Kanun hükümlerini ihlal etmekte olduğu kararına varmıştır. (Ek.7)

28.07.2022 tarih ve 31906 sayılı Resmî Gazete 'de yayınlanan karar henüz uygulamaya alınmamıştır ve kararın yayınlanmasından sekiz hafta sonra 12 Eylül 2022'de başlayan "2022 ve 2023 Eğitim ve Öğretim Yılı" DKAB dersleri halen zorunlu olmaya devam etmektedir. Ders yılı başladıktan sonra bazı ailelerin İdare Mahkemelerinde açtığı davalar ile ilgili henüz bir karar veya bilgi alınmamıştır.

Seçmeli derslerde bazı değişiklikler yapılmış ama müfredat değiştirilmemiştir. Müfredatta görülen bazı üniteler MEB tarafından yayınlanan 2022-23 ders kitaplarında yer almamaktadır. Müfredat ile kitaplar arasında uyumsuzluklar ya da gri alanlar mevcuttur.

DKAB eğitiminde 2018'den bu yana herhangi bir değişim görülmemiştir. Bu konuda Anayasa Mahkemesi 'nin kararından bazı önemli alıntılar EK.7 'de görülmektedir.

Alevi geleneklerine uygun Din Adamı yetiştirme amaçlı, İmam Hatip Okullarına benzer bir girişim söz konusu değildir. Gerek Orta öğretim gerekse yüksek öğretimde Alevi din adamı yetiştirmeye yönelik herhangi bir hazırlık ya da düzenleme söz konusu olmamıştır. Yeni kurulacak olan "Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı" kararnamesinde veya Millî Eğitim Bakanlığı müfredatlarında bu konuya değinen herhangi bir gönderme yoktur.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 'nin 1468. Toplantısında alınan kararların Zorunlu Din Dersleri ile ilgili bölümü ise şöyledir:

"Bakanlar Komitesi;

Yetkililerin, zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerine ilişkin olarak Mahkeme tarafından tespit edilen eksiklikleri giderecek herhangi bir önlem almamış olmalarını derin bir üzüntüyle kaydetmiştir; bu nedenle yetkilileri, Türk eğitim sisteminin Devletin çeşitli din, mezhep ve inançlara karşı tarafsızlık görevini yerine getirmesi, çoğulculuk ve nesnellik ilkelerine saygı duyması ve çocuklarına uygun seçenekler sunmaya; Sünnî İslam'dan farklı bir dini veya

---

felsefi inanca sahip olan ebeveynlerin, öğrencilerin ebeveynleri dini veya felsefi inançlarını açıklamak zorunda olmaksızın zorunlu din eğitiminden muaf tutulmaları için gerekli önlemleri almaya ısrarla davet etti.

En geç Haziran 2024'teki DH toplantısında bu davaların yeniden ele alınmasına karar vermiş ve bu konudaki ilk kararın 2008'de kesinleşmesinden bu yana zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri konusunda herhangi bir ilerleme olmaması nedeniyle Sekretarya'ya, genel önlemlerle ilgili somut ilerleme belirtilerinin yokluğunda, bu grubun bir sonraki incelemesinde Komite tarafından değerlendirilmek üzere bir geçici karar taslağı hazırlama talimatı verilmiştir. “

2024 Haziran ayında yapılacak Bakanlar Komitesi toplantısına kadar bu konuda olumlu gelişmelerin olmasını umut etmekteyiz.

İNANÇ GRUBU – DEVLET İLİŞKİLERİ (EŞİT HAKLAR):

İzzettin Doğan ve arkadaşları (Dava no.62649/10) Karar kesinleşme: 26.Nisan.2016

Bu dava kararlarının uygulamaları ile ilgili herhangi bir gelişme söz konusu değildir. İnanç grupları tüzel kişilik hakkı konusu gündeme alınmamıştır.

İnanç gruplarının eşit haklardan yararlanması konusunda bir düzenleme veya ilerleme yaşanmamıştır. Ancak Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı bir “Alevi -Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı” ile ibadethanelere sağlanmış haklara benzer bazı hakların, farklı koşullar ile Cem evlerine de sağlanabileceği açıklanmış bulunmaktadır.

DİB Diyanet İşleri Başkanlığı ile MEB- Millî Eğitim Bakanlığı okul öncesi ve dini eğitim konularında iş birlikleri yürütmekte, ancak diğer inançlar için benzer haklar tanınmamaktadır.

Şu anda ülkemizde Sünnî İslam için Diyanet İşleri Başkanlığı, Azınlıklar için Başbakanlık ve Dış İşleri Bakanlığı, Alevî İslam için yeni kurulacak başkanlık ile Kültür ve Turizm Bakanlığı olmak üzere değişik kurumlar net olmayan esaslar ve kurallar ile farklı uygulamalar sürdürmektedir. Ülkenin anlaşılabilir ve takip edilebilir bir İNANÇ POLİTİKASI söz konusu değildir.

2021 'de yayınlanan İHEP -İnsan Hakları Eylem Planı, dava içeriğinde tartışılan konulara değinmemektedir.

SONUÇLAR

- Bir yandan Alevî kurumlarına bazı saldırılar ve Alevileri tedirgin edici yayınlar, davranışlar sürerken, diğer yandan da Aleviliğin Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde inançlar dışı bir konuma itilmesi girişimi önemli tepkilere neden olmaktadır. Müslüman olmayan inanç grupları kesimine karşı da tedirgin edici davranışlar zaman zaman görülmektedir.
- Kamuoyu devletin belirgin ve adil bir İNANÇ POLİTİKASI oluşturmaması ve farklı inançların birbirinden çok farklı uygulamalar ile karşılaşmasından oldukça huzursuz ve rahatsız durumdadır.

-
- Eğitim ve inançlar konulu AIHM ve Anayasa Mahkemesi Kararları anlaşılabilir olmayan nedenlerle uygulanmamaktadır.
  - IHEP İnsan Hakları Eylem Planı uygulamasında görünür bir ilerleme kaydedilmemiştir.
  - AIHM 'nin Cem evleri Elektrik bedelleri ile ilgili 32093/10 sayılı kararı kısmen uygulanmıştır.
  - CHP 7421 sayılı yasanın Anayasa'ya aykırı olduğu iddiası ile Anayasa Mahkemesinde iki ayrı dava açtı. 18.Ocak.2023 'te açılan davada 7421 sayılı kanunun Alevi sorunları ile ilgili olan 8-14-15-16 -17 ve 22. Maddelerinin ve 24.Ocak.2023 sayılı dilekçe ile de aynı kanunun 9-20 ve 23. Maddelerinin Anayasa 'ya aykırı olduğu iddia edilmekte ve davalar sonuçlanana kadar yürütmenin durdurulması talep edilmiştir. CHP 'nin dava dilekçelerinin tam metinlerine alttaki sayfalardan ulaşılabilir.

<http://aleviocagi.org/7421-cemevleri-yasasi---chp-iptal-ve-yurutmeyi-durdurma-dava-dilekcesi---1>

<http://aleviocagi.org/7421-cemevleri-yasasi---chp-iptal-ve-yurutmeyi-durdurma-dava-dilekcesi---2>

- AIHM 'nin Zorunlu Din ve Ahlak Dersleri ile ilgili 1448/04 ve 21163/11 sayılı kararları ile ilgili kamuoyu tarafından yetersiz görülen bazı uygulamalar yapılmış ancak 2018'den buyana yeni adımlar atılmamıştır.
- T.C. ANAYASA MAHKEMESİ 'nin Nisan 2022 ve 2014/15345 sayılı kararı ile ilgili herhangi bir adım atılmamıştır.

ÖNEMLİ NOT: Bu rapor 10.Temmuz2023 tarihine kadar gerçekleşen olaylar ve bilgiler ile hazırlanmıştır.

Saygılarımızla

Alevi Düşünce Ocağı

EK -1: Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi Vakfı grubu (Başvuru No. 32093/10) ile Hasan ve Eylem Zengin grubu (Başvuru No. 1448/04) v. Türkiye kararları:

1468'inci toplantı, 5-7 Haziran 2023 (DH)

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680ab822d

Genel önlemlerle ilgili olarak Bakanlar Komitesi, (BK):

Devlet tarafından sağlanan dini kamu hizmetlerindeki dengesizliği kısmen ortadan kaldıracabilecek son gelişmeleri memnuniyetle karşıladı ve yetkilileri bu önlemlerin pratik etkisi hakkında bilgi vermeye davet etti; yetkilileri, son dönemde alınan tedbirlerin Alevi toplumunun sorunlarından dini liderlerinin tanınmaması, bağış alamama veya devlet desteklerinden yararlanamama gibi sorunlara ve 2010 yılında Alevi açılımı çalıştaylarının nihai raporunda uzlaşma ile varılan önerilere ne ölçüde çözüm oluşturduğunu açıklamaya davet etti,

Cem evlerinin aydınlatma giderlerinin devlet tarafından karşılanması için alınan yasal tedbirleri memnuniyetle karşılayarak, münhasıran bu konuyu ele alan Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi Vakfı davasına ilişkin bu konudaki incelemelerini kapatmaya karar verdi ve Nihai Karar CM/ResDH (2023)144'ü kabul etti;

Yetkililerin, zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerine ilişkin olarak Mahkeme tarafından tespit edilen eksiklikleri giderecek herhangi bir önlem almamış olmalarını derin bir üzüntüyle kaydetmiştir; bu nedenle yetkilileri, Türk eğitim sisteminin Devletin çeşitli din, mezhep ve inançlara karşı tarafsızlık görevini yerine getirmesi, çoğulculuk ve nesnellik ilkelerine saygı duyması ve çocuklarına uygun seçenekler sunmaya; Sünni İslam'dan farklı bir dini veya felsefi inanca sahip olan ebeveynlerin, öğrencilerin ebeveynleri dini veya felsefi inançlarını açıklamak zorunda olmaksızın zorunlu din eğitiminden muaf tutulmaları için gerekli önlemleri almaya ısrarla davet etti.

En geç Haziran 2024'teki DH toplantısında bu davaların yeniden ele alınmasına karar vermiş ve bu konudaki ilk kararın 2008'de kesinleşmesinden bu yana zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri konusunda herhangi bir ilerleme olmaması nedeniyle Sekreteryaya 'ya, genel önlemlerle ilgili somut ilerleme belirtilerinin yokluğunda, bu grubun bir sonraki incelemesinde Komite tarafından değerlendirilmek üzere bir geçici karar taslağı hazırlama talimatı verilmiştir.

Bu kararla ilgili yorumlarınızı bekliyoruz.

EK-2 112. SAYILI CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMESİ

9 Kasım 2022 ÇARŞAMBA

Resmî Gazete

Sayı : 32008

CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMESİ

BAZI CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMELERİNDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASI HAKKINDA CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMESİ

Kararname Numarası: 112

MADDE 1- 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 277 nci maddesinin birinci fıkrasının (f) bendinden sonra gelmek üzere aşağıdaki bent eklenmiş ve sonraki bent buna göre teselsül ettirilmiştir.

“g) Alevi-Bektaşî kültürünün araştırılması ve cemevleriyle ilgili iş ve işlemleri yürütmek,”

MADDE 2- 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 279 uncu maddesinin birinci fıkrasının (j) bendinden sonra gelmek üzere aşağıdaki bent eklenmiş ve sonraki bentler buna göre teselsül ettirilmiştir.

“k) Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı,”

MADDE 3- 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 292 nci maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki madde eklenmiştir.

“Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı

MADDE 292/A- (1) Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığının görev ve yetkileri şunlardır:

a) Cemevlerinin ve ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik çalışmalar yapmak; cemevlerindeki hizmetlerin etkin ve verimli yürütülmesini koordine etmek,

b) Cemevlerinin Başkanlıkça belirlenen hizmetlerinin gördürülmesi için yerel yönetimlere veya yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıklarına ödenek aktarımına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,

c) Alevi-Bektaşîlik hakkında tüm yönleriyle, sosyal ve beşerî bilimler bütünlüğü içinde bilimsel araştırmalar yapmak, yaptırmak ve bu konularda seminer, sempozyum, konferans ve benzeri ulusal ve uluslararası etkinlikler düzenlemek, özgün bilgi üretimi için uygun ortamlar hazırlamak, yayımlar yapmak ve bu alandaki çalışmaları desteklemek,

ç) Alevi-Bektaşîlikle ilgili akademik faaliyetleri desteklemek amacıyla üniversiteler ve ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak,

d) Alevi-Bektaşîliği yurtiçinde ve yurtdışında bilimsel yönüyle araştırmak, derlemek ve bu amaçla yapılan çalışmaları desteklemek,

---

e) Görev alanı kapsamında ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların bilimsel çalışmalarını ve bu alandaki yayınlarını takip etmek, gerekli görülenleri tercüme ettirerek basılmasını ve yayımlanmasını sağlamak,

f) Alevi-Bektaşilikle ilgili eğitim ve kültür faaliyetlerini yürütmek ve desteklemek,

g) Bakan tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

(2) Başkanlığın görev alanındaki çalışmalarını değerlendirmek ve önerilerini Başkanlığa bildirmek üzere Danışma Kurulu kurulmuştur. Danışma Kurulu, başkan ve onbir üyeden oluşur. Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanı Danışma Kurulunun da başkanıdır. Danışma Kurulu üyeleri, Alevi-Bektaşîlik yolunda temayüz etmiş kişiler ile Başkanlığın görev alanına giren konularda araştırma ve çalışmaları bulunanlardan Cumhurbaşkanınca üç yıllığına seçilirler. Bakan gerekli gördüğü hâllerde Danışma Kuruluna başkanlık edebilir. Danışma Kurulu üyelerinin ve toplantıya davet edilen kişilerin ulaşım ve konaklama giderleri Bakanlık bütçesinden karşılanır. Danışma Kurulunun çalışma usul ve esasları Bakanlıkça çıkarılan yönetmelikle belirlenir.

(3) Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanı ve Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkan Yardımcısı, mali ve sosyal hak ve yardımlar ile diğer özlük hakları bakımından 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin ek 30 uncu maddesi uyarınca sırasıyla strateji geliştirme başkanı ve bakanlık genel müdür yardımcısına denktir.”

MADDE 4- 3 sayılı Üst Kademe Kamu Yöneticileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Atama Usûllerine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin eki (I) sayılı Cetvele “ALEVİ-BEKTAŞİ KÜLTÜR VE CEMEVI BAŞKAN VE BAŞKAN YARDIMCILARI” satırı eklenmiştir.

MADDE 5- Ekli listede yer alan kadrolar ihdas edilerek 2 sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin eki (I) sayılı Cetvelin Kültür ve Turizm Bakanlığı bölümüne eklenmiştir.

MADDE 6- Bu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 7- Bu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür.

8 Kasım 2022

Recep Tayyip ERDOĞAN
CUMHURBAŞKANI

LİSTE

KURUMU : KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

TEŞKİLATI : MERKEZ

İHDAS EDİLEN KADROLARIN			
SINIFI	UNVANI	DERECESİ	ADEDİ
GİH	Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanı	1	1
GİH	Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkan Yardımcısı	1	2
GİH	Daire Başkanı	1	5
GİH	Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni	3	10
GİH	Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni	6	10
GİH	Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni	10	10
TH	Programcı	5	2
TH	Çözümleyici	5	2
GİH	Sekreter	5	1
GİH	Şoför	8	1
YH	Hizmetli	7	1
YH	Hizmetli	8	1
GİH	Mütercim	8	2
TH	Sosyolog	7	2
SH	Psikolog	7	2
TH	Grafiker	7	1
TOPLAM			53

EK 3 7421 sayılı KANUNUN TAM METNİ

<https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k7421.html>

VERGİ USUL KANUNU İLE BAZI KANUNLARDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN

Kanun No. 7421

Kabul Tarihi: 16/11/2022

MADDE 1- 4/1/1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 257 nci maddesinin birinci fıkrasına (9) numaralı bendinden sonra gelmek üzere aşağıdaki bent eklenmiştir.

“10. 6/6/2002 tarihli ve 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununda tanımlı bulunan motorlu araç ticareti yapan mükelleflerden; doğacak vergilerin tahsil güvenliğini sağlamak amacıyla, 30 milyon Türk lirasına kadar, 6183 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinin birinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerinde yer alan türden teminat almaya, mükelleflerin; faaliyet alanı, hukuki statüsü, mükellefiyet süresi, aktif veya öz sermaye büyüklüğü, çalışan sayısı, hakkında sahte veya muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge düzenleme veya kullanma yönünde olumsuz rapor ya da tespit bulunup bulunmadığı, iş veya üretim hacmi ile ürün ve mükellef gruplarını ayrı ayrı veya birlikte dikkate alarak, teminatın; türünü, tutarını, verilmesi gereken zamanı, iadesi ile tamamlanmasına ilişkin hususları belirlemeye, bentte yer alan tutarı sifıra kadar indirmeye ve iki katına kadar artırmaya, hangi hâllerde teminat aranılmayacağını ve uygulamaya ilişkin diğer usul ve esasları belirlemeye,”

MADDE 2- 213 sayılı Kanunun mükerrer 355 inci maddesinin birinci fıkrasının dördüncü cümlesinde yer alan “(8) numaralı bendi” ibaresi “(8) ve (10) numaralı bentleri” şeklinde değiştirilmiştir.

MADDE 3- 4/11/1983 tarihli ve 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun ek 1 inci maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki cümle eklenmiştir.

“Bu süre içinde belirtilen işlemlerin yapılmaması halinde taşınmazların malikleri tarafından mülkiyet hakkından kaynaklı bedele ilişkin açılacak davalar, adli yargıda görülür.”

MADDE 4- 2942 sayılı Kanunun ek 3 üncü maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“Mülga 6830 sayılı Kanunun 16 ncı ve 17 nci maddeleri ile bu Kanunun mülga 16 ncı ve 17 nci maddeleri uyarınca kesinleşmiş mahkeme kararlarına istinaden idareler adına tescil edilen taşınmazların kamulaştırılması için kamulaştırma bedellerinin eski malikleri adına kamu bankalarına yatırılması ve hak sahiplerine ödenmesi halinde, tebliği dâhil eksik veya hatalı kamulaştırma işlemleri, kamulaştırma bedelinin ödendiği tarih

---

itibarıyla kesinleşmiş kabul edilir. Bu hüküm, tebliği dâhil eksik veya hatalı kamulaştırma işlemleri bulunmasına rağmen idare adına tescil edilmiş olan taşınmazlar hakkında da uygulanır.”

MADDE 5- 2942 sayılı Kanuna aşağıdaki ek madde eklenmiştir.

“EK MADDE 4- Bu Kanun uyarınca mahkemelerce hükmedilen bedel, tazminat, vekâlet ücreti ve yargılama giderleri, davacının veya vekilinin davalı idareye yazılı şekilde bildireceği banka hesap numarasına, bu bildirim tarihinden itibaren, otuz gün içinde yatırılır. Bu süre içinde ödeme yapılmaması halinde, genel hükümler dairesinde icra olunur.

Bu Kanun uyarınca yapılacak icra takiplerinde idare, 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 36 ncı maddesi uyarınca icranın geri bırakılmasını talep ederse idarenin teminat gösterme zorunluluğu yoktur.

Bu Kanun kapsamında açılan davalarda verilen bedel ve tazminat kararlarına ilişkin mahkeme ve icra harçları, davalı idare tarafından ödenmek üzere maktu olarak belirlenir.”

MADDE 6- 2942 sayılı Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 18- Bu maddeyi ihdas eden Kanunla bu Kanunun ek 3 üncü maddesine eklenen ikinci fıkra, bu maddeyi ihdas eden Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte kanun yolu incelemesinde olanlar dâhil görülmekte olan davalar ile yargılamanın iadesi davaları hakkında da uygulanır.”

MADDE 7- 2942 sayılı Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 19- Kamulaştırma işlemleri tamamlanmamış veya kamulaştırması hiç yapılmamış olmasına rağmen 4/11/1983 tarihinden 28/7/2021 tarihine kadar fiilen kamu hizmetine ayrılan veya kamu yararına ilişkin bir ihtiyaca tahsis edilerek üzerinde tesis yapılan taşınmazlara veya kaynaklara kısmen veya tamamen veyahut irtifak hakkı tesis etmek suretiyle malikin rızası olmaksızın fiilî olarak el konulması veya hukukî el atılması sebebiyle açılan davalarda hükmedilen bedel ve tazminat ödemelerinde kullanılmak üzere, ihtiyaç olması hâlinde, merkezi yönetim bütçesine dâhil idarelerin yılı bütçelerinde sermaye giderleri için öngörülen ödeneklerinin (Millî Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı bütçelerinin güvenlik ve savunmaya yönelik mal ve hizmet alımları ile yapım giderleri için ayrılan ödeneklerin) yüzde üçü, belediye ve il özel idareleri ile bağlı idareleri için en son kesinleşmiş bütçe gelirleri toplamının, diğer idareler için en son kesinleşmiş bütçe giderleri toplamının en az yüzde üçü oranında yılı bütçelerinde pay ayrılır. Alacakların toplam tutarının ayrılan ödeneğin toplam tutarını aşması hâlinde, ödemeler, sonraki yıllara sâri olacak şekilde, garameten ve taksitlerle gerçekleştirilir. Taksitlendirmede, bütçe imkânları ile alacakların tutarları dikkate alınır. Taksitli ödeme süresince, 3095 sayılı Kanuna göre ayrıca kanuni faiz ödenir.

Birinci fıkra, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla bedel ve tazminatı ödenmemiş olan tüm davalarda ve icra takiplerinde de uygulanır.”

MADDE 8- 3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanununa aşağıdaki ek madde eklenmiştir.

“EK MADDE 10- İmar planlarının tanziminde, planlanan beldenin ve bölgenin şartları ile müstakbel ihtiyaçları göz önünde tutularak lüzumlu cemevi yerleri ayrılır.

İl ve ilçelerde mülkî idare amirinin izni alınmak ve imar mevzuatına uygun olmak şartıyla cemevleri yapılabilir.

Cemevi yeri, imar mevzuatına aykırı olarak başka maksatlara tahsis edilemez.”

MADDE 9- 9/12/1994 tarihli ve 4059 sayılı Finansal İstikrar ile Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanuna 1 inci maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki madde eklenmiştir.

“Fiyat İstikrarı Komitesi

MADDE 1/A- (1) Fiyat istikrarının kalıcı olarak tesis edilmesine ve sürdürülmesine katkı sağlamak amacıyla Fiyat İstikrarı Komitesi kurulmuştur.

(2) Fiyat İstikrarı Komitesi; Hazine ve Maliye Bakanı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, Sanayi ve Teknoloji Bakanı, Tarım ve Orman Bakanı, Ticaret Bakanı, Strateji ve Bütçe Başkanı ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Başkanından oluşur.

(3) Fiyat İstikrarı Komitesi, gerekli görmesi halinde ilgili sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve özel sektör temsilcilerini toplantılarına davet edebilir.

(4) Fiyat İstikrarı Komitesinin görev ve yetkileri şunlardır:

a) Para ve maliye politikaları arasındaki eşgüdümü gözetmek suretiyle fiyat istikrarını sağlamaya yönelik yapısal politika önerileri geliştirmek,

b) Fiyat istikrarını tehdit eden riskleri izleyerek para politikası ve para politikası araçları dışında alınması gereken tedbirleri belirlemek ve ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından uygulanmasını sağlamaya yönelik tavsiyelerde bulunmak,

c) Kamu tarafından belirlenen ya da yönlendirilen fiyatların fiyat istikrarı odağında uygulanmasını sağlamaya yönelik kararlar almak.

(5) Fiyat İstikrarı Komitesinin sekretarya hizmetleri, Hazine ve Maliye Bakanlığınca yürütülür.

(6) Fiyat İstikrarı Komitesinin ve Sekretaryanın çalışma usul ve esasları üyesi bulunan kurum ve kuruluşların görüşü alınarak Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından belirlenir.

(7) Fiyat İstikrarı Komitesi, görev alanına giren konularla ilgili her türlü bilgi ve belgeyi, kamu kurum ve kuruluşlarından isteme yetkisine sahiptir. Kamu kurum ve kuruluşları, talep edilen bilgi ve belgeyi Fiyat İstikrarı Komitesinin belirleyeceği şekil ve süre

---

içerisinde vermekle yükümlüdür.”

MADDE 10- 25/6/2001 tarihli ve 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanununa aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 16- Konusu suç teşkil etmemek kaydıyla; bu maddenin yürürlük tarihine kadar bu Kanun veya 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin ek 15 inci maddesi hükümlerine aykırı olarak sosyal denge tazminatı ödediği tespit edilen il özel idareleri, belediyeler, büyükşehir belediyeleri ve bağlı kuruluşları ile bunların üyesi olduğu mahalli idare birliklerinin yetkili veya görevli olan sorumluları hakkında yapılan bu ödemeler nedeniyle idari veya mali yargılama ve takibat yapılamaz; başlamış olanlar işlemden kaldırılır.”

MADDE 11- 4/1/2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanununun 53 üncü maddesinin (h) fıkrasının dördüncü paragrafında yer alan “ilk gününde otuz yaşını” ibaresi “birinci günü itibarıyla otuz beş yaşını” şeklinde değiştirilmiş, aynı paragrafın dördüncü cümlesi yürürlükten kaldırılmış, aynı fıkraya dördüncü paragraftan sonra gelmek üzere aşağıdaki paragraf eklenmiş, fıkranın mevcut beşinci paragrafında yer alan “, personelin atanma ve çalışma usul ve esasları” ibaresi madde metninden çıkarılmış ve maddenin (j) fıkrasına aşağıdaki paragraflar eklenmiştir.

“Kamu ihale uzmanlarının mesleğe giriş ve yeterlik sınavlarına, meslek personeli ile diğer kurum personelinin atanma, görev, yetki ve sorumluluklarına, çalışma esas ve usullerine ilişkin hususlar ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği Esaslarına Dair Genel Yönetmeliğe uygun olarak görevde yükselme ve unvan değişikliği sınavına tabi unvanlar ve bu unvanlara yapılacak atamalara ilişkin hususlar Kurul kararıyla yürürlüğe konulacak yönetmeliklerle düzenlenir.”

“Başvuru sahibinin iddialarının tamamında haklı bulunması halinde, Kurul kararı ile itirazen şikâyet başvuru bedelinin başvuru sahibine iadesine karar verilir. Kurul kararının başvuru sahibine bildirimini izleyen otuz gün içinde başvuru sahibinin Kuruma yazılı talebi üzerine, bu talep tarihini izleyen otuz gün içinde Kurum tarafından itirazen şikâyet başvuru bedelinin iadesi yapılır ve son ödeme tarihine kadar geçen süre için faiz işlemez. Diğer hallerde başvuru bedeli iade edilmez.

Bu fıkranın (1) numaralı bendi uyarınca tahsil edilen bedel hiçbir durumda iade edilmez.”

MADDE 12- 4734 sayılı Kanunun ek 1 inci maddesinin birinci ve ikinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Bu Kanunun 13 üncü maddesi saklı kalmak üzere bu Kanunda veya diğer kanunlarla bu Kanundan istisna edilenler ile doğrudan teminle yapılanlar da dâhil olmak üzere, her türlü mal veya hizmet alımları ile yapım işlerinin alım, ihale ve sözleşme süreçlerine ilişkin olarak; yaklaşık maliyetin ve dokümanların hazırlanması, ilanların yayımlanması, tekliflerin veya yeterlik başvurularının sunulması ve değerlendirilmesi, ihalelerin sonuçlandırılması, sözleşmelerin imzalanması, sonuç bildirimini, hakedişlerin düzenlenmesi gibi her türlü işlem, onay, bildirim ve tebligatlar ile şikâyet ve itirazen şikâyet

---

başvuruları kısmen veya tamamen Kurum tarafından kurulan ve işletilen Elektronik Kamu Alımları Platformu (EKAP) üzerinden gerçekleştirilebilir.

Kurum, EKAP'ın kurulması ve işletilmesine, birinci fıkra kapsamında yapılacak işlemlere, alım, ihale ve sözleşme süreçlerinde elektronik araçların kullanımına ilişkin usul ve esaslar ile EKAP üzerinden yapılması zorunlu işlemleri belirlemeye yetkilidir.”

MADDE 13- 4734 sayılı Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 21- Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce alınan ve 53 üncü maddenin (j) fıkrasının dördüncü paragrafındaki koşulları sağlayan Kurul kararlarına ilişkin olarak bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihi izleyen otuz gün içinde itirazın şikayet başvuru bedelinin iadesine yönelik başvuru sahibi tarafından Kuruma yazılı talepte bulunulması durumunda 53 üncü maddenin (j) fıkrasının dördüncü paragrafındaki hüküm uygulanır. Kurul kararının başvuru sahibine bildirildiği tarih ile itirazın şikayet başvuru bedelinin iadesine yönelik Kuruma yapılan başvuru tarihi arasındaki süre için faiz işlemez. Diğer hallerde başvuru bedeli iade edilmez.”

MADDE 14- 10/7/2004 tarihli ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun 7 nci maddesinin birinci fıkrasına (aa) bendinden sonra gelmek üzere aşağıdaki bent ve üçüncü fıkrasına (f) bendinden sonra gelmek üzere aşağıdaki bent eklenmiştir.

“bb) Gerektiğinde cemevleri için bina ve tesisler yapmak, bu bina ve tesislerin her türlü bakımını, onarımını yapmak ve gerekli malzeme desteğini sağlamak.”

“g) Cemevlerinin yapım, bakım ve onarımını yapmak.”

MADDE 15- 22/2/2005 tarihli ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 6 ncı maddesinin birinci fıkrasından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“İl özel idaresi; il sınırları içinde mabetler, kültür ve tabiat varlıkları, tarihî doku ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânlar ile cemevlerinin yapım, bakım ve onarımını yapabilir.”

MADDE 16- 3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanununun 14 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendine “inşa edebilir” ibaresinden sonra gelmek üzere “; cemevlerinin yapım, bakım ve onarımını yapabilir” ibaresi eklenmiştir.

MADDE 17- 5393 sayılı Kanunun 15 inci maddesinin altıncı fıkrasının ikinci cümlesinde yer alan “ve hastanelere” ibaresi “, hastanelere ve cemevlerine” şeklinde değiştirilmiştir.

MADDE 18- 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununa aşağıdaki ek madde eklenmiştir.

“EK MADDE 23- Kömür ve linyit madenlerinin yer altı işlerinde meydana gelen iş kazası sonucunda ölen sigortalının; genel sağlık sigortası primi dâhil kendi sigortalılığı nedeniyle prim ve prime ilişkin her türlü borçları terkin edilir ve ölüm tarihinde sigortalıya ilişkin şartlar aranmaksızın hak sahiplerine aylık bağlanır. Bu şekilde bağlanan

---

aylıklara ilişkin primlerin eksik olan kısmı Hazine ve Maliye Bakanlığınca Kuruma ödenir.

Gelir ve aylıkların hesaplanması ile hak sahiplerine paylaştırılmasında sigortalının ölüm tarihinde yürürlükte olan Kanun hükümleri esas alınır.

Birinci fıkra kapsamında ölen sigortalının anne ve babasına gelir ve aylık bağlanmasında, 34 üncü maddenin birinci fıkrasının (d) bendinde belirtilen her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirinin asgari ücretin net tutarından daha az olması ve diğer çocuklarından hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve/veya aylık bağlanmamış olması şartları aranmaksızın gelir ve aylık bağlanır.

Bu maddenin yürürlük tarihinden önce kömür ve linyit madenlerinin yer altı işlerinde meydana gelen iş kazası sonucu vefat eden sigortalıların hak sahiplerinin bu madde kapsamında yazılı istekte bulunması halinde gelir ve aylıkları, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihi takip eden ay başından başlatılır ve bağlanan gelir ve aylıklar için geriye dönük herhangi bir ödeme yapılmaz.

Birinci fıkrada belirtilen nedenlerden dolayı ölen sigortalının eş ve çocuklarından birisi, eşi ve çocuğu yoksa kardeşlerinden birisi olmak üzere toplam bir kişi, ilgili mevzuatta aranan şartlara tabi olmaksızın kamu kurum ve kuruluşlarının sürekli işçi kadrolarında istihdam edilir. İstihdam edilecek kişilerin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca atama teklifi yapılır ve işçi kadrosu bulunmaması halinde atama teklifi yapılması ile birlikte ilgili kurum ve kuruluşta sürekli işçi kadrosu ihdas edilmiş ve bu kadroların boşalması halinde iptal edilmiş sayılır. Bu fıkraya göre istihdam hakkından yararlanacak kişilerin tespiti, bu kişilerde aranacak şartlar ve istihdama ilişkin diğer hususlar ile bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Hazine ve Maliye Bakanlığınca müştereken tespit edilir.”

MADDE 19- 5510 sayılı Kanununun geçici 59 uncu ve geçici 66 ncı maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 20- 13/6/2006 tarihli ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 10 uncu maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki bent eklenmiştir.

“i) 22/6/2022 tarihli ve 7412 sayılı İstanbul Finans Merkezi Kanunu hükümlerine göre katılımcı belgesi olarak İstanbul Finans Merkezi Bölgesinde faaliyette bulunan kurumların, münhasıran bu faaliyet kapsamında yurt dışından satın alınan malları Türkiye’ye getirilmeksizin yurt dışında satmalarından veya yurt dışında gerçekleşen mal alım satımlarına aracılık etmelerinden sağladıkları kazancın %50’si,

Bu indirimden yararlanabilmesi için kazancın elde edildiği hesap dönemine ilişkin yıllık kurumlar vergisi beyannamesinin verilmesi gereken tarihe kadar Türkiye’ye transfer edilmiş olması, aracılık faaliyetine ilişkin malların satıcısı ve alıcısının Türkiye’de olmaması şarttır. Cumhurbaşkanı, bu bentte yer alan oranı, sıfıra kadar indirmeye veya bir katına kadar artırmaya yetkilidir.”

MADDE 21- 19/9/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanununun geçici 8 inci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“(4) Antalya ili Kaş ilçesi Kemer mahallesinde Antalya-Kaş Kasaba Projesi Kıbrıs Barajı yapımından etkilenen ailelerin, iskânlarının temini için yeniden yapılacak iskân etütleri ve devamında iskân edilecek ailelerin yeni yerleşim alanına nakilleri, hak sahipliği duyuruları, hak sahiplikleri ve borçlandırılmalarına ilişkin işlemler bu Kanunun ek 2 nci maddesi kapsamında Cumhurbaşkanınca belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülür.”

MADDE 22- 14/3/2013 tarihli ve 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanununa aşağıdaki ek madde eklenmiştir.

“EK MADDE 6- (1) Cemevlerinin aydınlatma giderleri Kültür ve Turizm Bakanlığının bütçesine konulacak ödenekten karşılanır.”

MADDE 23- 6/2/2018 tarihli ve 7086 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Kabul Edilmesine Dair Kanunun Anayasa Mahkemesince iptal edilen 4 üncü maddesi aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir.

“Muvazaalı devir işlemleri

MADDE 4- (1) 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 133 üncü maddesi uyarınca Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun kayyım olarak atandığı şirketlerde, soruşturmanın başladığı tarihten 19/7/2018 tarihine kadar ortaklık pay ve haklarına ilişkin olarak şirket ortakları tarafından yapılmış olan devir ve temlik işlemleri, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Kurulunun değerlendirmesi sonucu muvazaalı kabul edilmesi halinde geçersiz sayılır ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun talebi üzerine ticaret sicilinden terkin edilir. Geçersiz sayılma işlemine karşı ilgililerce, tebliğden itibaren bir ay içinde şirket merkezinin bulunduğu yer asliye ticaret mahkemesinde dava açılabilir.”

MADDE 24- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 25- Bu Kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür.

EK-4. T.C. YOL HARİTASI

Strazburg 29.Mart.2023

2023/33766324/35857792

YOL HARİTASI

İzzettin Doğan and Diğerleri v. Türkiye (62649/10)

Kesin karar 26 Nisan 2016

Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi v. Türkiye (32093/10)

Hüküm 2 Aralık 2014, karar kesinleşme 20 Nisan 2015

Mansur Yalçın ve Diğerleri v. Türkiye (21163/11)

Hüküm 16 Eylül 2014, karar kesinleşme 16 Şubat 2015

Hasan and Eylem Zengin v. Türkiye (1448/04)

Hüküm 9 Ekim 2007, karar kesinleşme 9 Ocak 2008

I. VAKA TANIMI

1. İzzettin Doğan ve Diğerleri davasında Avrupa Mahkemesi, Devlet yetkililerinin Alevi topluma, dini uygulamalarına ve ibadet yerlerine yönelik tutumunun Devletin tarafsızlık ve yansızlık yükümlülüğü ve dini toplulukların özerk bir varoluş hakkı ile bağdaşmadığına karar vererek, Sözleşme'nin 14. Maddesi ile bağlantılı olarak din özgürlüğü hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir.
2. Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi, Alevi ibadethanelerine (cem evleri) Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından ibadethaneler için sağlanan aydınlatma masraflarından muafiyet sağlanmaması nedeniyle, din özgürlüğü Hakk'ının ve Sözleşme'nin 9. maddesiyle bağlantılı olarak ele alınan 14. maddenin ihlal edildiğine hükmetmiştir.
3. Hasan ve Eylem Zengin ile Mansur Yalçın ve Diğerleri, tarafsızlık ve çoğulculuk kriterlerini karşılamayan konuları içeren Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) derslerinin zorunlu olması nedeniyle Sözleşme'ye Ek I No.lu Protokol'ün 2. maddesinin ihlal edildiğine ilişkindir.

II. BİREYSEL TEDBİRLER

4. Yetkililer, söz konusu ihlallerin önlenmesini sağlamak için önlemler almış, ihlallerin durdurulduğunu ve başvuranların maruz kaldığı olumsuz sonuçların telafi edildiğini belirtmiştir.

A. Adil Tatmin

5. İzzettin Doğan ve Diğerleri davasında Mahkeme, maddi ve manevi tazminata ilişkin herhangi bir karar vermemiştir. Ancak, başvuranlara masraf ve harcamalar için 3.000 Euro ödenmesine hükmetmiştir. Başvuranlar banka hesap bilgilerini sunmamışlardır. Bu nedenle, Mahkeme tarafından hükmedilen miktar 26 Temmuz 2016

---

tarihinde bir emanet hesabına yatırılmış ve bu durum başvurulara bildirilmiştir. Bugün itibarıyla, başvurular ödeme için ilgili belgeleri sunmadıkları için bu tutar hala emanet hesabında beklemektedir.

6. Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi Vakfı davasında Mahkeme, 41. maddenin uygulanması sorununu saklı tutmuştur. Anlaşma olasılığı göz önünde bulundularak, taraflara bu amaçla süre tanınmıştır. 20 Haziran 2017 tarihinde, tarafların anlaşmaya varamaması üzerine Mahkeme, başvurana maddi tazminat olarak 44.400 Avro ve manevi tazminat olarak 10.000 Avro ödenmesine karar vermiştir. Bu miktarlar Mahkeme tarafından belirlenen süre içerisinde ödenmiştir. Ödeme bilgileri Hudoc-Exec'te yayımlanmış ve başvuruların şikâyetinde bulunmaları için tanınan süre geçmiştir.

7. Mansur Yalçın ve Diğerleri davasında, başvurular adil tazmin için herhangi bir talepte bulunmamışlardır. Dolayısıyla, Mahkeme bu yönde herhangi bir karar vermemiştir.

8. Hasan ve Eylem Zengin davasında, başvurular adil tazmin talebinde bulunmamışlardır. Dolayısıyla, Mahkeme bu yönde herhangi bir karar vermemiştir. Ancak Mahkeme, masraf ve harcamalar için 3,726.80 Euro ödenmesine hükmetmiştir. Bu tutar, Mahkeme tarafından belirlenen süre içerisinde ödenmiştir. Ödeme bilgileri Hudoc-Exec 'te yayımlanmış ve başvuruların şikâyetinde bulunmaları için tanınan süre geçmiştir.

B. Diğer Bireysel Tedbirler

Hasan ve Eylem Zengin ile Mansur Yalçın ve Diğerleri

9. Hasan ve Eylem Zengin ile Mansur Yalçın ve Diğerleri davasında, başvuruların çocukları zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersi yaşını geçmişlerdir. Bu nedenle, başka bir bireysel tedbir alınmasına gerek yoktur.

10. Yetkililer, Mansur Yalçın ve Diğerlerinin mükerrer davasının bireysel tedbirler açısından kapatılabileceğini ve konuya ilişkin genel tedbirlerin incelenmesine, önde gelen Hasan ve Eylem Zengin davası kapsamında devam edilebileceğini düşünmektedir.

Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi Vakfı ve İzzettin Doğan ve Diğerleri

11. Bu davalardaki münferit tedbirler, detayları aşağıda ayrıntılı olarak açıklanan genel tedbirlerle bağlantılıdır.

III. GENEL TEDBİRLER

12. Yetkililer öncelikle Türkiye Cumhuriyeti'nin dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetmeksizin herkesin eşit olduğu demokratik ve laik bir hukuk devleti olduğunun altını çizmek isterler. Yetkililer aynı zamanda Türkiye'de herkesin vicdan, din ve düşünce özgürlüğüne sahip olduğu ve Anayasa'nın 14. maddesine aykırı olmamak kaydıyla ibadet, dini ayin ve törenlerin serbestçe yapılabildiği bir devlet olduğunu belirtmektedir.

13. Türkiye, temel evrensel ve bölgesel insan hakları sözleşmelerine taraf olarak uluslararası insan hakları yükümlülüklerine her zaman bağlıdır. Bu bağlamda, söz konusu değerleri korumak için zaman içinde gerekli adımları atmış ve tedbirleri almıştır. Din özgürlüğü konusunda Türkiye, kamusal alanda başörtüsü yasağı gibi din özgürlüğü temelindeki bazı kısıtlayıcı ve eskimiş hükümleri kaldırmıştır. Ayrıca, 2014 yılında Türk Ceza Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, kişilerin inanç, düşünce ve kanaatleri-

---

ne dayalı olarak yaşam tarzlarına müdahale edilmesi suç haline getirilmiştir. Ayrıca, gayrimüslim cemaatlere ait vakıfların mülkiyet haklarına ilişkin bir dizi önemli adım atılmıştır. Bu çerçevede, bu tür vakıfları etkileyen mülkiyet sorunları önemli mevzuat değişiklikleri sayesinde büyük ölçüde çözülmüştür.

14. Anayasa ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde yer alan ilkeler doğrultusunda, Devletin tüm kurum ve kuruluşları, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetmeksizin herkesin kanun önünde eşitliği ilkesini referans alarak faaliyetlerini yürütmektedir. Bu bağlamda Devlet, tüm inançlara ve dinlere eşit davranmakta ve farklı inançlara karşı tarafsız olmaktadır. Bununla birlikte, toplumda zaman zaman, mevcut meselede olduğu gibi, özünde karmaşık bir yapıya sahip sosyal ve ekonomik meseleler ortaya çıkmakta ve bundan kaynaklanan köklü sorunlar tartışma konusu olabilmektedir.

15. Yukarıda belirtilen açıklamalar ışığında, AİHM kararlarında belirtilen hususların ele alınması titizlik gerektirmektedir.

A. 9. MADDE VE 9. MADDEYLE BAĞLANTILI OLARAK 14. MADDENİN İHLALI

16. Mahkeme'nin İzzettin Doğan ve diğerleri ile Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi Vakfı davalarındaki bulguları şu şekilde özetlenebilir;

- İbadet yeri inşa etme olanağı belirsizdi ve merkezi veya yerel makamların iyi niyeti-ne bağlıydı,
- Alevi-Bektaşî toplumu resmi olarak Devlet yardımlarından yararlanmamıştır,
- Alevi-Bektaşî toplumu için sağlanan dini hizmetler kamu hizmeti olarak görülmemiştir,
- Alevi-Bektaşî toplumu, eğitim sisteminin bir parçası olmak gibi dini kamu hizmetlerinin hiçbir avantajından yararlanamamıştır,
- Cem evleri aydınlatma masraflarından muaf tutulmamış ve başka herhangi bir kamu yararından yararlanmamıştır.

17. Yetkililer, Avrupa Mahkemesi kararlarını vermeden önce bile konuların farkında olduklarını belirtmelidirler. Dolayısıyla, Mahkeme'nin mevcut gruplar kapsamında kararlarını vermesinden önce bile bir dizi çalıştay düzenlenmiştir. Yetkililer, Komite'nin 1419. toplantısı için sunulan eylem raporunda bu çalıştayların birçoğuna yer verdiklerini belirtmektedirler. Tekrardan kaçınmak amacıyla, yetkililer burada verilen bilgilere atıfta bulunmakla yetinmektedir. 1

18. Yetkililer, Komite'nin 1419'uncu toplantısının ardından bu alanda yeni gelişmeler yaşandığının altını çizmek istemektedir. Yetkililer, mevcut reform sürecinin Mahkeme tarafından mevcut davalarda tespit edilen tüm eksiklikleri giderebilecek nitelikte olduğunu düşünmektedir. Bu yeni gelişmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde "Alevi-Bektaşî Kültürü ve Cemevleri Başkanlığı"nın kurulması ve yürürlüğe konulan diğer mevzuat değişiklikleri gibi bir dizi reformu içermektedir. Bu yeni gelişmelere ilişkin detaylı bilgiler aşağıda sunulmaktadır. Bu yeni gelişmeleri açıklamadan önce, yetkililer bu reform süreci için yapılan hazırlık çalışmalarını açıklamak istemektedir.

1 [https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD\(2021\)1007E](https://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD(2021)1007E)

1. Alevi-Bektaşî Toplumu ile ilgili son reformlar öncesi hazırlık çalışmaları

---

19. 2018 yılında Alevi-Bektaşî topluluklarının taleplerine cevap vermek amacıyla bir dizi operasyon düzenlenmiştir. Bu kapsamda; İçişleri Bakanlığı temsilcileri ile bu alanda çalışan sivil toplum temsilcileri ve akademisyenler il ziyaretleri gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda; ülkenin 58 ilinde 1656 cemevi ziyareti gerçekleştirilmiştir.

20. Bu dönemde İçişleri Bakanlığı, Alevi toplulukların ihtiyaçlarını belirlemek üzere taleplerini toplamıştır. Bu talepler ağırlıklı olarak; cemevlerinin inşaat ve bakım işleri başta olmak üzere, ısıtma, elektrik, su ve personel ihtiyaçları, cemevleri için tefrişat ve kitaplar ile ilgilidir. Bu il ziyaretleri aracılığıyla, bu taleplerin yaklaşık %70'i Valilikler ya da Kaymakamlıklar tarafından yerine getirilmiştir.

21. Alevi-Bektaşî vatandaşların talepleri doğrultusunda Ekim 2022 tarihinde 7 yeni cemevinin yapımına başlanmış ve 4 yeni cemevi hizmet vermeye başlamıştır. Bu faaliyetler 7 Ekim 2022 tarihinde Cumhurbaşkanlığı tarafından kamuoyuna açıklanmıştır.

22. İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Alevi-Bektaşî konularında çalışan akademisyenler ve Alevi-Bektaşî sivil toplum örgütlerinden temsilcilerin yer aldığı bir çalışma grubunu koordine etmiştir.

23. Bu çalışmaların tamamlanmasının ardından, Alevi-Bektaşî toplumunun taleplerinin yetkililer tarafından yerine getirilmesini kolaylaştırmak ve bu doğrultuda idari yapı içerisinde kurumsal bir muhatap sağlamak amacıyla bir idari daire başkanlığı kurulmasına karar verilmiştir.

2. Alevi-Bektaşî Kültür ve Cem evleri Başkanlığının Kurulması

24. İzzettin Doğan ve Diğerleri davasında Mahkeme, Alevi-Bektaşî toplumuna yönelik dini kamu hizmetlerinin engellenmesinin ayrımcı olduğuna karar vermiştir. Mahkeme özellikle, Alevi-Bektaşî toplumu için kamu hizmeti olarak dini hizmetlerin gerçekleştirilmesiyle ilgili idari bir organın yokluğundan bahsetmiştir. Bu eksiklik Alevi-Bektaşî Kültür ve Cem evleri Başkanlığının kurulmasıyla giderilmiştir.

25. Şöyle ki, 9 Kasım 2022 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Alevi-Bektaşî Kültür ve Cem evleri Başkanlığı ("Başkanlık") kurulmuştur.

26. Başkanlığın görevleri 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 292/A maddesinde düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesine göre Başkanlık aşağıdaki görevleri yerine getirmekten sorumlu olacaktır;

- Cem evlerinin ihtiyaçlarını tespit etmek ve cem evi hizmetlerinin etkin ve verimli olmasını sağlamak üzere koordinasyonu sağlamak,

- Başkanlıkça belirlenen cem evi hizmetlerinin devamını sağlamak üzere mahalli idareler ile yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıklarına ödenek aktarılmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,

- Alevi-Bektaşîliğin tüm yönleriyle ilgili toplumsal ve insani araştırmalar yapmak ve bu konularda seminer, sempozyum, konferans ve benzeri ulusal ve uluslararası etkinlikler düzenlemek; özgün çalışmaların üretilmesi için uygun ortam hazırlamak, bu alanda yapılan çalışmaları yayınlamak ve desteklemek,

- Alevi-Bektaşîlik üzerine akademik çalışmaları desteklemek için üniversiteler ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak,

- Alevi-Bektaşîlik ile ilgili yurt içi ve yurt dışı bilimsel çalışmaları desteklemek,

---

- Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların kendi görev alanlarına giren bilimsel çalışma ve yayınlarını takip etmek, gerekli olanların tercüme edilmesini, basılmasını ve yayınlanmasını sağlamak,

- Alevi-Bektaşılık ile ilgili eğitim ve kültür faaliyetlerini yürütmek ve desteklemek,

- Bakan tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek.

27. 3 Şubat 2022 tarihinde Cumhurbaşkanlığı başkanı atanmıştır. Daha sonra, 14 Mart 2023 tarihinde Başkan yardımcısı atanmıştır. Ayrıca, Kararname kapsamında, başkan ve 11 üyeden oluşan bir danışma kurulu kurulması öngörülmüştür. Bu kurul, Başkanlığın çalışmalarını değerlendirecek ve tavsiyelerini raporlayacaktır. Cumhurbaşkanı, danışma kurulu üyelerini, Alevi-Bektaşılık yolunda temayüz etmiş kişiler arasından üç yıllık bir süre için seçecektir.

28. Yetkililer, Başkanlığın kurulmasıyla birlikte Alevi-Bektaşî vatandaşların Devletin tüm kamu desteğine erişebileceklerinin altını çizmek isterler.

3. Cem evlerinin Giderleri ve İnşası ile İlgili Mevzuat Değişiklikleri

29. Hem İzzettin Doğan ve Diğerleri hem de Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi davalarında Mahkeme, cem evlerinin aydınlatma giderlerinden ve diğer devlet yardımlarından muaf tutulmasını sağlayan bir mekanizmanın bulunmamasının Alevi-Bektaşî toplumuna yönelik ayrımcılık teşkil ettiğini tespit etmiştir. Mahkeme kararlarında belirtilen eksiklikler, 16 Kasım 2022 tarihinde 7421 sayılı Kanun ile yapılan mevzuat değişiklikleri kapsamında giderilmiştir. Bu değişiklikler ayrıntılı olarak aşağıdaki şekilde sunulabilir;

30. Elektrik Piyasası Kanunu'na (6446 sayılı Kanun) yeni bir madde eklenmiştir. Cem evlerinin aydınlatma giderlerine ilişkin 6445 sayılı Kanun'un Ek 6. Maddesi aşağıdaki gibidir;

“Cem evlerinin aydınlatma giderleri Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından karşılanır.”

31. Bu hüküm, cem evlerinin aydınlatma masraflarının Devlet tarafından karşılanacak olması nedeniyle Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi Vakfı davasında Mahkeme tarafından tespit edilen eksiklikleri tamamen gidermektedir. Aydınlatma giderlerinin belirlenmesi için cem evlerinin aydınlatılmasına yönelik ayrı elektrik sayaçlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle Kültür ve Turizm Bakanlığı, 58 farklı ilde yaklaşık 1645 cem evi olmak üzere Türkiye'deki tüm cem evleri için bu sistemi hayata geçirmek üzere altyapı çalışmalarına başlamıştır. Ayrıca cem evlerinin aydınlatma giderlerinin muaf tutulmasına yönelik ikincil mevzuat çalışmaları da devam etmektedir.

32. Aynı reform sürecinde, Alevi-Bektaşî toplumunun devlet yardımlarından ve diğer avantajlardan yararlanmasını sağlamak amacıyla bir dizi mevzuat değişikliği de yapılmıştır. Yetkililer, aşağıda açıklanan kapsamlı tedbirlerin Alevi-Bektaşî toplumuna eşit muamele yapılmasını sağladığını vurgulamak istemektedir. Bu hususlar aşağıdaki şekilde açıklanabilir.

33. 7421 sayılı Kanun, Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun (5216 sayılı Kanun) cem evlerinin yapımı ve bakımı ile ilgili 7. maddesine yeni bir fıkra eklemiştir. Bu fıkra Büyükşehir Belediyelerinin görevlerini belirlemektedir. Görevleri arasına aşağıdakiler de eklenmiştir;

“bb) (Ek: 16/11/2022-7421/14 md.): Gerektiğinde cem evleri için bina ve tesisler yapmak, yaptırmak, bu bina ve tesislerin her türlü bakım ve onarımını yapmak, gerekli malzeme desteğini sağlamak.

g) (Ek: 16/11/2022-7421/14 md.) Cem evlerinin yapımı, bakımı ve onarımı.”

34. 7421 sayılı Kanun, imar planlarının hazırlanmasında cem evlerine yer ayrılmasıyla ilgili olarak 3194 sayılı Şehir Planlama Kanunu’na (Kanun) Ek Madde 10’u getirmiştir. Bu madde aşağıdaki gibidir;

“EK MADDE 10- (Ek: 16/11/2022-7421/8 md.)

İmar planlarının hazırlanmasında, planlanan beldenin ve bölgenin şartları ve gelecekteki ihtiyaçları göz önünde tutularak gerekli cem evi yerleri ayrılır.

İl ve ilçelerde, mülki idare amirinin izni alınmak ve imar mevzuatına uygun olmak şartıyla cemevi yapılabilir.

Cemevi yerleri imar mevzuatına aykırı olarak başka maksatlara tahsis edilemez.”

35. 7421 sayılı Kanun ayrıca İl Özel İdaresi Kanunu’nun (5302 sayılı Kanun) 6. maddesine cem evlerinin yapımı, bakımı ve onarımı ile ilgili yeni bir fıkra eklemiştir.

“(Ek fıkra: 16/11/2022-7421/15 md.) İl özel idaresi, il sınırları içinde mabet, kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve cem evlerinin yapım, bakım ve onarımını yapabilir.”

36. 7421 sayılı Kanun, 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 14. maddesini değiştirerek cem evlerinin yapım, bakım ve onarım işlerinin Belediyeler tarafından yürütülmesini sağlamıştır. 5393 sayılı Kanununun 15. Maddesi de su bedellerinin Belediyeler veya Belediyelere bağlı kuruluşlar tarafından tamamen ödenmesini veya indirimli olarak ödenmesini sağlayacak şekilde değiştirilmiştir.

37. Yetkililer, cem evleriyle ilgili tüm bu reformların Alevi-Bektaşî toplumunun Devlet sübvansiyonlarından yararlanmasını sağladığını vurgulamaktadır. Özellikle cem evlerinin aydınlatma ve su giderlerinin karşılanmasına ilişkin yeni bir mekanizmanın getirilmesi, cem evlerinin devlet tarafından finanse edilmesi ve bakımının yapılması, Mahkeme’nin Alevi-Bektaşî toplumuna karşı ayrımcı olduğunu tespit ettiği temel alanları çözüme kavuşturmaktadır.

38. Bu açıklamalar ışığında yetkililer, İzzettin Doğan ve Diğerleri ile Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi davalarında Mahkeme tarafından tespit edilen 9. ve 14. madde ihlallerine karşılık gerekli tüm genel tedbirlerin alındığını düşünmektedir.

B. PROTOKOL NO.1’İN 2. MADDESİNİN İHLALI

39. Yetkililer, Sözleşme ‘ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 2. maddesinin ihlaline ilişkin olarak aşağıdaki açıklamaları yapmak istemektedirler.

40. Öncelikle, Hasan ve Eylem Zengin davası (no. 1448/04, § 75, 9 Ekim 2007) kararında, Mahkeme’nin muafiyet usulünün uygun bir yöntem olmadığı ve ebeveynlere yeterli koruma sağlamadığı kanaatinde olduğunun altı çizilmelidir.

Mahkeme’ye göre, bu tür bir muafiyet, ebeveynleri dini veya felsefi inançlarını okul yetkililerine bildirmeye zorlayabilir ve bu durum, inanç özgürlüklerine saygı gösteril-

---

mesini sağlamak için uygun olmayan bir araç haline getirir.

41. Mahkeme, Mansur Yalçın ve diğeri davasındaki tutumunu da sürdürmüştür. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, muafiyet prosedürünün öğrencilerin ebeveynlerini ağır bir yüke ve çocuklarının din derslerinden muaf tutulması için dini veya felsefi kanaatlerini açıklama zorunluluğuna maruz bırakabileceğini tespit etmiştir (kararın 76. paragrafı).

42. Bu temelde, Türk makamları, en uygun tedbirin, bu derslerden muafiyetin kapsamını genişletmek yerine, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) derslerinin içeriğinin yeniden gözden geçirilmesi olacağı görüşündedir. Bu bağlamda, yetkililer ayrıca Hasan ve Eylem Zengin davasında Mahkeme'nin müfredatın belirlenmesi ve planlanmasının ilke olarak Sözleşmeciler Devletlerin yetkisi dâhilinde olduğunu açıkça vurguladığını belirtmek isterler (§ 51). Mahkeme, 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesinin ikinci cümlesinin, Devletlerin, Devlet okullarında, verilen öğretim yoluyla, doğrudan veya dolaylı olarak dini veya felsefi türden nesnel bilgi veya bilgiyi yaymalarını engellemediğini belirtmiştir. Dahası, Mahkeme'ye göre, ebeveynlerin bu tür öğretim veya eğitimin okul müfredatına dahil edilmesine itiraz etmelerine bile izin vermemektedir, çünkü aksi takdirde tüm kurumsallaştırılmış öğretim uygulanamaz hale gelecektir.

43. Görüldüğü üzere Mahkeme, o dönemdeki durumun yol açtığı ihlali ortadan kaldırmak için somut bir uygulamaya işaret etmemiştir. Aksine, konuyu Devletin takdir yetkisine bırakmıştır.

44. Mahkeme'nin "muafiyet usulü" hakkındaki görüşlerini dikkate alan yetkililer, ihlalin giderilmesi alanında çeşitli adımlar atmışlardır. İlk olarak, Türk Makamları, zorunlu bir DKAB dersinin varlığının AİHM kararında başlı başına bir ihlal olarak değerlendirilmediğini açıklığa kavuşturmak istemektedir (bkz. Mansur Yalçın ve Diğeri/Türkiye, no. 21163/11, 16 Eylül 2014, § 64). İhlal kararında Mahkeme, DKAB dersi müfredatının içeriğinin altını çizmiştir.

45. Bu kapsamda, sorunun çözümü anlamında, bu konulara ilişkin bir dizi genel tedbir alınmıştır.

46. Türk makamları, Mansur Yalçın ve Hasan ve Eylem Zengin (sırasıyla 21163/11 ve 1448/04) davalarında tespit edilen ihlallerle ilgili olarak; Haziran 2016 ve Ocak 2017 tarihleri arasında Milli Eğitim Bakanlığı himayesinde Başbakanlık, Adalet Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, akademisyenler, STK temsilcilerinin katılımıyla bir dizi çalıştay düzenlendiğini belirtmektedir. Komisyon 2 Haziran 2016, 14 Haziran 2016, 22 Eylül 2016, 3 Kasım 2016, 7 Aralık 2016 ve 25-27 Ocak 2017 tarihlerinde çalıştaylar düzenlemiştir.

47. Raporda dinin yaşamda önemli bir yeri olduğuna, sosyalleşmenin yanı sıra farklı din ve inançları bilmenin önemine, öğrencilerin eleştirel düşünme yeteneğine, dinin kültür ve medeniyetin oluşumundaki etkisine dikkat çekilmiştir. DKAB derslerinin uygulanmasının uzun bir deneyimin eseri olduğu da dikkate alınmıştır. Müfredatın içeriğinin, insanlar arasındaki farklılıkların bir sorun olmaktan ziyade bir zenginlik olduğu bir ortam yaratarak toplumda karşılaşılan önyargıların giderilmesinde rol oynamayı amaçladığı değerlendirilmektedir.

48. Komisyonun çalışma toplantılarında, toplumun milli kimliğinin korunması ve toplumsal değerlerin sisteme dahil edilmesi amacıyla Devletin takdir yetkisini kullanarak bu dersi zorunlu hale getirebileceği göz önünde bulundurularak, DKAB dersi-

---

nin içeriğinin Alevi-Bektaşî geleneğini de kapsayacak şekilde objektif olarak yeniden geliştirilmesinin uygun olacağı fikrine özellikle önem verilmiştir.

49. Komisyon tarafından hazırlanan tavsiye raporuna dayanarak, Ocak ve Şubat 2017’de ilgili kişilerin (yukarıda belirtilen) katılımıyla bir taslak müfredat hazırlanmıştır. Temmuz 2017’de, taslak müfredat, öğrenciler, veliler ve genel olarak kamuoyu tarafından yapılan eleştirileri, argümanları ve değerlendirmeleri dikkate almak amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı’nın web sitesinde bir süre için yayınlanmıştır. Taslak müfredatın yayınlanmasıyla birlikte öğretim elemanları, STK’lar, akademisyenler, veliler ve öğrencilerin müfredata ilişkin görüş bildirmeleri ve online olarak değerlendirme yapmaları sağlanmıştır. Gelen tüm görüş ve değerlendirmeler raporlanarak müfredata yansıtılmıştır.

50. Taslak müfredatın yayınlanması ve ilgili taraflardan değerlendirmelerin alınması sürecinin tamamlanmasının ardından taslak rapor, önerilerinin müfredata dahil edilmesi amacıyla Türkiye’deki üniversitelere gönderilmiştir. 20 Ekim 2017 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından taslağa son şeklini vermek üzere akademisyenlerden oluşan bir çalıştay daha düzenlenmiştir. Taslak 19 Ocak 2018 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanmıştır. Taslağa aşağıdaki linkten erişilebilir: <https://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlar1/icerik/14>

51. Taslak rapor, farklı geçmişlerden gelen geniş bir yelpazedeki bireylerin katılımıyla hazırlanmıştır. Müfredatın içeriğinin, insanlar arasındaki farklılıkların bir sorun olmaktan ziyade bir zenginlik olduğu bir ortam yaratarak toplumda karşılaşılan önyargıların giderilmesinde rol oynamayı amaçladığı değerlendirmelerini içermektedir.

52. Yukarıda bahsedilen müfredatı hazırlamak üzere kurulan komisyon, DKAB derslerinin varlığının ve zorunlu niteliğinin önemine de işaret etmiştir. Alevilik ve Bektaşîlik gibi konular, Alevi dini ve ruhani liderlerinin (Alevi dedeleri) görüş ve makalelerinden yararlanılarak ders kitaplarında objektif bir şekilde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

53. Geniş katımlı görüş ve değerlendirme sürecinin tamamlanmasının ardından taslak müfredata son şekli verilerek Talim ve Terbiye Kurulu’na sunulmuştur. Talim ve Terbiye Kurulu 19 Ocak 2018 tarihli kararıyla yeni DKAB dersi müfredatının 2018-2019 eğitim-öğretim yılında okullarda uygulanmasını onaylamıştır.

54. Sonuç olarak, Mahkeme kararının uygulanmasına ilişkin olarak hazırlanan Eylem Planının uygulanması, Çalışma Grubunun toplantıları, raporlama, müfredat ve ders materyallerinin hazırlanması şeffaf ve etik değerler gözetilerek katılımcı bir süreç içerisinde yürütülmektedir.

55. Bu noktada yetkililer, toplumun her kesiminden oluşan ve 2016-2017 yılları arasında 6 toplantı gerçekleştiren çalışma grubunun önemli katkıları sayesinde objektiflik ve çoğulculuk kriterlerinin karşılandığını, böylece her öğrencinin derslerde tartışılan konuları tek bir bakış açısıyla takip etmek zorunda kalmadan din ve dindeki farklı düşünce ekolleri hakkında genel bilgileri objektif bir şekilde öğrenebileceği bir eğitim ortamı yaratıldığını belirtmek ister.

56. Yetkililer, Türkiye’nin DKAB dersinde TOLEDO Rehber İlkeleri doğrultusunda hareket ettiğini ve tüm inanç ve dünya görüşlerini objektif ve çoğulculuk ilkeleri doğrultusunda ele aldığını vurgulamaktadır. Bu doğrultuda DKAB dersleri aşağıdaki ilkeler çerçevesinde verilmektedir: “Devlet okullarında zorunlu DKAB dersinin objektif

---

olması din ve inanç özgürlüğü ile uyumludur. Din ve inanç eğitimi verilen bir yerde geçerli olan dine daha geniş yer verilebilir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi eğitimi objektif bir şekilde veriliyorsa, zorunlu ya da seçmeli olması bir sorun teşkil etmez. Müfredat gerçeklere dayalı, tarafsız ve akademik ve mesleki standartlara uygun olmalıdır.”

Zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin İçeriği

57. Yetkililer, şu anda ilk ve ortaokullardaki DKAB dersleriyle ilgili olarak aşağıdaki ifadeleri sunmaktadırlar.

58. Bu bağlamda, yetkililerin görüşü, şu anda uygulanmakta olan zorunlu DKAB derslerinin yeni müfredatının ve bu derslerin amacının, Sözleşme'nin 1 No.lu Protokolü'nün 2. maddesinde yer alan çoğulculuk ve tarafsızlık ilkeleriyle uyumlu olduğu yönündedir.

59. Mezhepler üstü bir yaklaşımla tasarlanan yeni DKAB dersleri ile “toplumdaki tüm farklı grupların tek bir çatı altında, birbirlerine karşılıklı saygı ve hoşgörü çerçevesinde uyum içinde, kimsenin ötekileştirilmeden yaşamasının sağlanması” amaçlanmıştır. DKAB derslerinin mevcut öğretim programlarında, Türkiye’de yaşayan çeşitli İslam dini oluşumlarına ve farklı dinler hakkındaki bilgilere daha fazla yer verilmiştir. DKAB derslerinin öğretim programı, inanç yorumu ile teolojik yorumun birbirinden ayrıldığı konular temelinde değil, Kur’an ve Sünnet temelinde hazırlanmıştır (Mansur Yalçın ve Diğerleri v. Türkiye (no. 21163/11) davasında olduğu gibi, her iki yorum tarafından da ortak bir kaynak olarak kabul edilmiştir.

Bu yaklaşım, hiçbir şekilde, farklı anlayışların göz ardı edildiği veya dikkate alınmadığı anlamına gelmemektedir. Aksine program ile İslam’da, tasavvuf düşüncesinde ve diğer dini oluşumlarda ortaya çıkan inanç yorumları ve teolojik yorumlar hakkında bilgi vermek, benzerlik ve farklılıklarını fark ettirmek ve empati kurmak amaçlanmıştır.

60. Ayrıca DKAB derslerinin öğretim programları sadece Türkiye’de bulunan dini düşünce ve akımları içermekle yetinmemiş, “diğer dinlerin temel özelliklerini tanımayı ve mensuplarına karşı hoşgörülü davranmayı” da hedeflemiştir. Millî Eğitim Bakanlığı, ortaokul ve lisede 4. ve 12. sınıflar arasında eğitim gören öğrencilere okutulan DKAB derslerinin müfredatını hazırlamaktadır. DKAB müfredatı, kendilerini dini grupların (Alevi-Bektaşî gibi) bir üyesi olarak tanımlayan temsilcilerin yanı sıra ilahiyat uzmanları, sosyologlar, dinler tarihi ve din eğitimi uzmanları ve sivil toplum kuruluşlarından temsilcilerin katıldığı katılımcı bir süreçle geliştirilmiştir. Taslak müfredatlar, yaklaşık bir ay boyunca tüm kamuoyunun erişimine açık çevrimiçi bir platform aracılığıyla yorum ve değerlendirmelere sunulur. Alınan görüş ve değerlendirmeler çerçevesinde müfredat son şeklini alır.

61. Ders kitapları, özel yayınevleri de dahil olmak üzere ilgili yazarlık tarafından müfredat çerçevesinde hazırlanır ve Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu’na sunulur. Bilimsel titizlik, yasal uygunluk ve görsellik standartları gibi kriterlere göre yapılan incelemenin ardından uzmanlar tarafından onaylanır. Ders kitapları, Millî Eğitim Bakanlığı yazarları ve özel yayınevleri tarafından müfredat esas alınarak hazırlanır. Ders kitaplarının belirli bir süre için geçerliliği vardır. Bu süreçte ders kitaplarının sayfaları yazarların ifadeleri doğrultusunda farklılık gösterebilir. Bakanlık, bir kitabın tüm öğretim kazanımlarını içerip içermediğine dair bir inceleme yapar.

62. Ayrıca DKAB dersi, dinler hakkında bilgilerin yanı sıra kültürel, millî ve ahlaki değerlere ilişkin bilgileri de içeren bir ders olduğu göz önünde bulundurularak değer-

---

lendirilmelidir. TOLEDO Rehber İlkeleri doğrultusunda, ders kitaplarında dinler ve İslam ile ilgili bilgiler mezhepler üstü bir anlayışla ve objektif bir yaklaşımla verilmektedir.

63. Devlet Okullarında Dinler ve İnançlar Hakkında Öğretime İlişkin Toledo Rehber İlkeleri, dinler ve inançlar hakkında öğretim için kriterler önermektedir. Bazı önemli kriterler aşağıdaki gibidir:

-Dinler ve inançlar hakkındaki öğretim adil, doğru ve sağlam bir bilime dayalı bir şekilde yapılmalıdır. Öğrenciler dinler ve inançlar hakkında insan haklarına, temel özgürlüklere ve yurttaşlık değerlerine saygılı bir ortamda bilgi edinmelidir.

-Dinler ve inançlar hakkında eğitim veren kişiler, okul ortamına katkıda bulunan din özgürlüğüne ve okul toplumunun üyeleri arasında karşılıklı saygı ve anlayış ruhu içinde başkalarının haklarının korunmasını teşvik eden uygulamalara bağlılık göstermelidir.

- Dinler ve inançlar hakkında öğretim okulların başlıca sorumluluklarından biridir, ancak bu öğretimin gerçekleştirilme şekli, ailelerin ve din veya inanç kuruluşlarının değerlerin sonraki nesillere aktarılmasındaki rolünü zayıflatmamalı veya göz ardı etmemelidir.

-Müfredatın hazırlanması ve uygulanmasında ve öğretmenlerin eğitiminde farklı paydaşların dahil edilmesine yönelik kapsayıcı bir yaklaşım benimseyen farklı düzeylerde danışma organlarının oluşturulması için çaba gösterilmelidir.

-Dinler ve inançlar hakkında öğretimi içeren zorunlu bir programın yeterince objektif olmadığı durumlarda, daha dengeli ve tarafsız olması için revize edilmesine çaba gösterilmelidir; ancak bunun mümkün olmadığı veya hemen gerçekleştirilemediği durumlarda, vazgeçme düzenlemelerinin hassas ve ayrımcı olmayan bir şekilde yapılandırılması koşuluyla, vazgeçme haklarının tanınması ebeveynler ve öğrenciler için tatmin edici bir çözüm olabilir.

-Dinler ve inançlar hakkında eğitim veren kişiler bu konuda yeterli eğitime sahip olmalıdır. Bu öğretmenlerin dinler ve inançlar hakkında adil ve dengeli bir şekilde ders verebilecek bilgi, tutum ve becerilere sahip olmaları gerekir. Öğretmenler, öğrencilerle etkileşim kurabilmek ve öğrencilerin birbirleriyle hassas ve saygılı bir şekilde etkileşim kurmalarına yardımcı olabilmek için sadece konu alanında yetkinliğe değil pedagojik becerilere de sahip olmalıdır.

-Dinler ve inançlar hakkında öğretim için müfredat, ders kitapları ve eğitim materyalleri hazırlanırken dini ve dini olmayan görüşler kapsayıcı, adil ve saygılı bir şekilde dikkate alınmalıdır. Yanlış veya önyargılı materyallerden, özellikle de olumsuz klişeleri güçlendiren materyallerden kaçınmaya özen gösterilmelidir.

-Müfredat, dinler ve inançlarla ilgili çalışmalara dengeli bir yaklaşım sağlamak amacıyla tanınmış mesleki standartlara uygun olarak geliştirilmelidir. Müfredatın geliştirilmesi ve uygulanması, ilgili tüm taraflara yorum ve tavsiyelerde bulunmaları için uygun fırsatlar tanıyan açık ve adil prosedürleri de içermelidir.

-Dinler ve inançlar hakkında öğretim alanındaki kaliteli müfredat, ancak öğretmenlerin müfredatı kullanmak üzere profesyonel olarak eğitilmeleri ve bu konudaki bilgi ve yeterliliklerini daha da geliştirmek üzere sürekli eğitim almaları halinde Toledo Yol Gösterici İlkelerinin eğitim amaçlarına etkili bir şekilde katkıda bulunabilir. Her türlü temel öğretmen hazırlığı, demokratik ve insan hakları ilkelerine göre çerçevelenmeli

---

ve geliştirilmeli ve toplumdaki kültürel ve dini çeşitliliğe dair bir kavrayış içermelidir.

- Dinler ve inançlar hakkında öğretime odaklanan müfredat, din ve inançla ilgili önemli tarihi ve güncel gelişmelere dikkat etmeli ve küresel ve yerel konuları yansıtmalıdır. Okullarda ve hizmet ettikleri toplumlarda bulunan dini ve seküler çoğulculuğun farklı yerel tezahürlerine karşı duyarlı olmalıdırlar. Bu tür hassasiyetler öğrencilerin, velilerin ve eğitimdeki diğer paydaşların endişelerinin giderilmesine yardımcı olacaktır.

64. DKAB müfredatı, kazanımlar ve öğretim yöntemleri açısından TOLEDO Kılavuz İlkelerinde belirtilen tüm gerekli unsurları karşılamaktadır.

65. Müfredatta DKAB dersinin hedefleri ve yöntemi aşağıdaki şekilde açıklanmıştır, (bkz. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID-318>)

2.1. Programın Temel Felsefesi ve Genel Hedefleri

DKAB dersi, İslam'ı ve diğer dinleri açıklayıcı bir yaklaşımla öğretmeyi amaçlamaktadır. DKAB dersleri kapsamında İslam, Kur'an ve Sünnet'in ortaya koyduğu temel ilkeler çerçevesinde öğrencilere aktarılmıştır. İslam felsefesinde ortaya çıkan yorumlar bilimsel bir yöntem ve mezhepler üstü bir yaklaşımla ele alındı. Öte yandan, mevcut diğer dinler de bilimsel bir yöntem ve olgusal bir yaklaşımla ele alındı.

....

2.3. Programın Uygulanması ve Kitap Yazımına İlişkin İlke ve Açıklamalar

....

4) Hem farklı din ve inançların öğretiminde hem de İslam düşüncesindeki yorumların öğretiminde olgusal bir yaklaşım benimsenir. Bu bağlamda dinler, inançlar ve İslam düşüncesindeki yorumlar kendi metinlerine, kaynaklarına ve kabullerine dayalı olarak öğretime konu edilir.

.....

8) Öğrenciler, ünitelerde yer alan Kur'an ayetlerini, hadisleri ve sureleri ezberlemeye zorlanmazlar.

.....

9) Din, vicdan ve düşünce özgürlüğünü zedeleyici yaklaşım, tutum ve davranışlardan kaçınılır. Bu kapsamda öğrenciler, dini duygu ve düşüncelerini ifade etmeye ve bilgi sahibi oldukları dini uygulamaları yerine getirmeye zorlanmaz.

----

16) Öğrenciler, insana, düşünceye, özgürlüğe, ahlaka ve kültürel mirasa saygılı bir şekilde davranmaya teşvik edilir.”

66. Ancak DKAB dersi sadece dinler hakkında bilgi içeren bir ders değil, aynı zamanda Türkiye'de yaşayan vatandaşların ortak paydası olan milli kültür ve evrensel ahlaki değerler hakkında da bilgi vermekle yükümlü bir ders olduğu gerekçesiyle değerlendirilmelidir. Toledo ilkeleri doğrultusunda ders kitaplarında milli kültür unsurlarına ve

---

evrensel ahlaki değerlere yer verilmekte, diğer dinler ve İslam dini hakkında objektif bir yaklaşımla bilgi verilmektedir.

67. Örnek vermek gerekirse, ders kitaplarında Türk toplumunun genel değerleri ve özelliklerine ilişkin aşağıdaki konulara yer verilmektedir: “İnsan İlişkilerinin Temeli: Sevgi ve Saygı”, “Bedenimi ve Giysilerimi Temiz Tutarım”, “Evimi ve Okulumu Temiz Tutarım”, “Çevremi Temiz Tutarım”, “Nezaket Kuralları”, “Selamlaşma Adabı”, “İletişim ve Konuşma Adabı”, “Sofra Adabı”, “Bazı Zararlı Alışkanlıklar”, “Zararlı Alışkanlıklara Başlama Nedenleri”, “Zararlı Alışkanlıklardan Kaçınma Yolları”, “Toplumumuzu Birleştiren Temel Değerler”, “Güzel Ahlaki Tutum ve Davranışlar: Adalet, Dostluk, Dürüstlük, Özdenetim, Sabır, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Vatanseverlik ve Yardımseverlik”, “Değerler ve Değerlerin Kaynağı”, “Değerlerin Gençlerin Kişilik Gelişimindeki Yeri ve Önemi”, “Temel Değerler: Hikmet, Adalet, İffet ve Cesaret”, “Ahlak ve Disiplin İlişkisi”, “Din Güzel Ahlakıdır”, “Mimarimizde Dinin İzleri”, “Müzikimizde Dinin İzleri”, “Edebiyatımızda Dinin İzleri”, “Örf ve Adetlerimizde Dinin İzleri”. Yukarıdaki konularda da görüldüğü gibi, REC dersleri Toledo ilkeleri doğrultusunda dinler, milli kültür ve evrensel ahlaki değerler hakkında bilgiler içermektedir.

68. Millî Eğitim Bakanlığı yayını olan DKAB ders kitapları incelendiğinde Yahudilik, Hıristiyanlık, Hinduizm, Budizm, Konfüçyanizm, Taoizm, Sünnilik, Hanefilik, Alevilik-Bektaşılık, Hanbelilik, Şafilik, Malikilik, Eşarilik, Yesevilik, Rifailik, Kadiriilik, Mevlevilik ve Nakşibendilik ile ilgili toplam 186 sayfanın dini inanç ve ibadetlere ayrıldığı görülmektedir. Bu bölümlerde çeşitli dinler ve dini inanç ve ibadetler açıklanmıştır. Alevilik ve Bektaşılık de 186 sayfanın 21 sayfasında yer almıştır. Ders kitaplarında yer verilen diğer inançlar düşünüldüğünde bu oran dikkat çekicidir. Dolayısıyla ders kitaplarında Aleviliğe daha az yer verildiği söylenemez.

69. Bu dersin öğretim programları ve ders kitapları Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanmıştır. DKAB derslerinin içeriğinde, öğrencilerin gelişim düzeyleri göz önünde bulundurularak, din ve ahlak alanındaki temel konular, temel kaynaklara dayalı teolojik bir yaklaşımla objektif olarak ele alınmaktadır. Dersin amacı herhangi bir dini pratiği empoze veya dikte etmek değildir. Bu ders, din ve ahlak konusunda aydınlanmayı/kültürlenmeyi öncelemektedir. Dolayısıyla bu derste bir tür mezhepsel din eğitimi verilmemekte, aksine bir bilgilendirme ve kültürlenme yolu esas alınmaktadır.

70. Sonuç olarak Yetkililer, Türkiye’deki tüm müfredatların bilimsellik, pedagoji ve yasalara uygunluk ilkelerine uygun olarak hazırlandığını belirtmektedir. Bu bağlamda, ders kitaplarında inançlar açısından herhangi bir ayrımcılık yapılmaksızın objektif içeriklere yer verilmektedir. Bu durum Türk eğitim sisteminin tarafsız, objektif ve bilimsel tutumunu ortaya koymaktadır.

71. Yetkililer, alınan-öngörülen genel tedbirler hakkında Komiteyi bilgilendirecektir.

Anayasa Mahkemesi’nin DKAB Derslerine İlişkin İçtihadı

72. Yetkililer, Anayasa Mahkemesi’nin zorunlu DKAB dersleri konusunda Sözleşme’ye uygun bir uygulama geliştirdiğini belirtmek isterler.

73. 7 Nisan 2022 tarihinde Anayasa Mahkemesi zorunlu DKAB dersleriyle ilgili ilk kararını vermiştir. Hüseyin El ve Nazlı Çirin El (Dosya No: 2014/15345)2 kararında, DKAB derslerinin 2011/2012 müfredatının nesnellik ve çoğulculuk kriterlerinden

---

---

yoksun olduğunu değerlendirmiştir. Ayrıca, sistemin etkin bir muafiyet prosedürü sağlamadığını veya başka alternatif çözümler sunmadığını gözlemlemiştir. Bunların ışığında Anayasa Mahkemesi, başvurunun bu dersten muaf tutulma talebinin reddedilmesinin, Anayasa'nın 24. maddesinde güvence altına alınan ebeveynlerin eğitimde dini ve felsefi inançlarına saygı gösterilmesini talep etme hakkını ihlal ettiği sonucuna varmıştır.

74. Anayasa Mahkemesi'nin yukarıdaki sonuca varırken Hasan ve Eylem Zengin ile Mansur Yalçın ve Diğerleri davalarındaki Mahkeme bulgularına özel atıfta bulunulmasının altı çizilmelidir.

KARARIN TERCÜMESİ VE YAYIMLANMASI:

75. Yetkili makamlar, yayın ve yaygınlaştırma tedbirlerinin alınmasını sağlamıştır. Bu amaçla, Avrupa Mahkemesi kararları Türkçe'ye çevrilmiş ve Mahkeme'nin internet sitesinde erişime açılmıştır.

76. Ayrıca, Avrupa Mahkemesi'nin kararları, Avrupa Mahkemesi'nin bulgularına ilişkin açıklayıcı bir notla birlikte Diyanet İşleri Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Hakimler ve Savcılar Kurulu, Kamu Denetçiliği Kurumu ve bu davaya müdahil olan yerel mahkemelerin yanı sıra Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay gibi diğer ilgili mahkemelere iletilmiştir.

IV. SONUÇ

77. Yetkililer, alınan bireysel tedbirlerin, söz konusu ihlallerin sona ermesini ve başvurulara olumsuz sonuçların telafi edilmesini sağladığını düşünmektedir.

78. Yetkililer ayrıca 9. ve 14. maddelere ilişkin genel tedbirlerin alındığını düşünmektedir. Bu nedenle yetkililer, Bakanlar Komitesi'ni İzzettin Doğan ve Diğerleri ile Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi Vakfı'nın incelemesini kapatmaya davet etmektedir.

79. Yetkililer ayrıca Komiteyi, Mansur Yalçın ve Diğerleri'nin bireysel tedbirlere ilişkin mükerrer dosyasını kapatmaya davet etmektedir.

80. Hasan ve Eylem Zengin davasında 1 No 'lu Protokol'ün 2. maddesine ilişkin genel tedbirler konusunda Komite, alınan-görüşülen genel tedbirler hakkında düzenli olarak bilgilendirilecektir

---

EK-5- ADO AVRUPA KONSEYİ BAKANLAR KOMİTESİNE BİLGİ NOTU

İstanbul 17 Nisan.2023

İLETİŞİM

Bakanlar Komitesi İçtüzüğü'nün, kararların ve dostane çözüm şartlarının uygulanmasının denetlenmesine ilişkin 9.2. kuralı uyarınca;

Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi Vakfı Dava Grubu (32093/10 ve 62649/10)

Zengin Hasan ve Eylem Dava Grubu (1448/04 ve 21163/11)

1. Giriş

Bu başvuru, Bakanlar Komitesi'nin kararların ve dostane çözüm şartlarının uygulanmasının denetlenmesine ilişkin İçtüzüğü'nün 9.2. kuralı uyarınca yapılmıştır. Cumhuriyetçi Eğitim Ve Kültür Merkezi Vakfı Grubu davaları (32093/10 ve 62649/10) ile Zengin Hasan ve Eylem Grubu davalarının (1448/04 ve 21163/11) uygulanması için gerekli bireysel ve genel tedbirlerle ilgilidir.

CM 1419. Toplantı kararları ile ilgili olarak, gelişmeler hakkındaki görüşlerimizi ve AİHM kararlarının uygulanma sürecine ilişkin yorumlarımızı, Türk makamlarının son Yol Haritasına yapılan atıflarla birlikte sunuyoruz.

Sunum Alevi Düşünce Ocağı Derneği tarafından yapılmıştır. Alevi Kültürel Mirası, Felsefesi ve Dini Özgürlük konularıyla ilgilenen bir Türk STK'sıdır.

2. Davanın özeti

Bu davalar, Türk yasal çerçevesi içerisinde Alevi inancının yasal olarak tanınmaması ve dolayısıyla takipçilerinin inançlarını tam olarak uygulama hakkından mahrum bırakılmasıyla ilgilidir (9. Madde ihlalleri). Ayrıca, yasal tanınmadan ve Diyanet İşleri Başkanlığı ("DİB") aracılığıyla Devlet tarafından finanse edilen dini kamu hizmetlerinden yararlanan çoğunluğun İslam anlayışının takipçileri ile Alevi inancının takipçileri ile arasındaki ayrımcı muamele farklılığı ile ilgilidir (9. Madde ile birlikte ele alındığında 14. Maddenin ihlali). Bu muamele farklılığı, ibadethanelere tanınan elektrik aydınlatma masraflarından muafiyetin Alevi binalarına (cem evlerine) uygulanmamasını da içermektedir (9. Madde ile bağlantılı olarak 14. Madde).

Son olarak, Mahkeme, ilk ve orta dereceli okullardaki din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin içeriğinin ve sadece sınırlı muafiyet imkanlarıyla zorunlu olmasının, "Sünni İslam dışında bir dini veya felsefi inanca sahip ebeveynlerin çocukları için uygun seçenekler sunmadığını" tespit etmiştir (1 No.lu Protokol'ün 2. maddesinin ihlali). Genel olarak Mahkeme, "Devlet makamlarının Alevi topluma, dini uygulamalarına ve ibadet yerlerine yönelik tutumunun, Devletin tarafsızlık ve yansızlık yükümlülüğü ve dini toplulukların özerk varoluş hakkı ile bağdaşmadığını" tespit etmiştir.

3. Genel tedbirler

Hükümetin Eylem Planı sadece tazminat ödenmesine odaklanmıştır, ancak bu karar-

---

lar inanç grubu üyeleri, okullardaki milyonlarca çocuk ve aileleri gibi çok sayıda bireyi etkileyen konuları kapsamaktadır. Bu nedenle, gelecekte aynı veya benzer davaların tekrarlanmasını önlemek için mevzuat değişiklikleri gereklidir.

Ancak, eğitimle ilgili konularda, aileleri ve çocukları zorunlu din derslerinden muaf tutarak veya Toledo anlaşmaları uyarınca müfredatı tarafsız bir müfredatla değiştirerek rahatlatacak hiçbir adım atılmamıştır.

Bu iki grup vaka temsili bir nitelik taşımaktadır. Türkiye’de eğitim çağında olup bu dava gruplarında yer alan çocuklarla aynı müfredata ve aynı zorunluluğa tabi tutulan milyonlarca çocuk bulunmaktadır.

Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Vakfı (32093/10 ve 62649/10)

A. İbadethane olarak tanınan yerler ile Cem evleri arasındaki muamele farkı (Eylem Planı, Para. 11-38)

Bu kararların uygulanması tüm inanç gruplarına eşit muamele yapılmasını gerektirmektedir; kararlar Cem evlerinin ibadethane olduğunu ve ibadethanelere ve inanç gruplarına sağlanan tüm avantajlardan ve devlet desteğinden yararlanabileceğini ortaya koymaktadır.

Cumhurbaşkanlığı, “Alevi-Bektaşî Kültür ve Cem evleri Başkanlığı” (Alevi Daire Başkanlığı) adında bir devlet kurumu oluşturmuş olsa da, daire başkanlığı Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı bir birim olarak oluşturulurken, Sünnî inancının örgütlenmesi için ayrı bir kuruluş yasına sahip ayrı bir devlet kurumu (DİB) vardır ve herhangi bir bakanlığa değil doğrudan ülkenin Cumhurbaşkanlığı’na (DİB) bağlıdır.

Alevi Başkanlığı, Cem evlerinin diğer ibadethanelere sağlanan tüm avantajlardan yararlanacağı vaadiyle ve bu tür bir kuruluşun gerekliliklerinin pek çok yönünü kapsamayan 7214 sayılı bir derleme kanunla kurulmuştur. Cem evleri ibadethane olarak kabul edilmediği gibi, Alevi inanç sistemi de bir inanç olarak tanınmayacaktır. Ayrıca, Alevi Başkanlığı için hazırlanan mevzuat, mevcut resmi gerekliliklere ek olarak, yeni Cemevi inşaatlarını yerel valilerin iznine tabi tutarak ek kısıtlamalar getirmektedir.

Ekim 2022’de ilan edilen ve halen yeterli alanın hazırlanması ve (üç yıllık bir süre için Devlet Başkanı tarafından atanacak olan) bir yürütme danışma kurulunun atanması aşamasında olan Alevi birimi şu an için henüz aktif değildir. Bu atamalarda Alevi toplumu ve örgütlerinin herhangi bir hakkı veya oyu bulunmamakta olup, tartışılan çerçevede aşağıda sıralanan hususlar nedeniyle objektif ve eşitlikçi olmaktan uzaktır. Alevi Başkanlığının uygulayacağı yönetmelikler henüz hazırlanmamış ve ilan edilmemiştir. Bu nedenle 7421 sayılı Kanun ve Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin nasıl uygulanacağı konusunda birçok belirsizlik alanı bulunmaktadır.

Kasım- Aralık 2022’de 7421 sayılı Kanun ve ilgili kararnamelerin Meclis’te görüşüldüğü dönemde Meclis’teki Siyasi Partiler, Alevi örgütleri, kamuoyu ve sosyal medya tarafından önemli argümanlar ve eleştiriler sunulmuştur. Av.3 ve Av.4. Tartışmanın ana başlıkları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Konuyu ele almak için (ilgisiz konulara ilişkin hükümler içeren) karma bir kanunun kullanılması;
- Cem evlerinin ibadet yeri statüsünün tanınmaması;

-
- Yeni bir Cem evi kurmak/inşa etmek için il valisinin izninin alınması zorunluluğu;
  - Alevi inanç sisteminin sadece kültürel bir faaliyet olarak ele alınması;
  - Alevi kurumları ile yeterli diyaloga girilmeden Alevileri ilgilendiren kararlar alınması.
  - Alevi kurumlarının kendi imkânlarıyla kurdukları Cem evlerinin devletin gözetim ve denetimi altına alınması ya da kamulaştırılması ihtimali;
  - Alevi inanç sisteminin sürdürülebilirlik gerekliliklerinin (Zorunlu din dersleri / Din adamı yetiştirilmesi / Kültürel Mirasın Korunması / Araştırmaların ve Akademik eğitimin desteklenmesi) nazarı dikkate alınmaması.

Alevi kurumları genel olarak ibadet yeri statüsü konusunun göz ardı edilmesini eleştirmiştir. Bazı çatı örgütleri politikanın uygulanmasının başarısız olacağını savunmuş ve bazı siyasi partiler 7241 sayılı Kanun'un iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

Bu gelişmeler, ibadethanelere tanınan bazı hakların Alevi toplumuna da tanındığı ya da tanınacağı izlenimini yaratsa da konunun bir torba yasa ile ele alınması ve ibadet yeri statüsü konusunun ihmal edilmesi, ülkenin İnanç Politikasının netlikten uzak olduğu izlenimini yaratmaktadır. Ayrıca, Kültür Bakanlığı bünyesinde yeni bir daire başkanlığı kurulması hem iç hukuka hem de AİHM kararlarına aykırı unsurlar içermektedir. Sünni kesim, Lozan Antlaşması ile korunan azınlıklar, Lozan Antlaşması kapsamında olmayan azınlıklar (Süryaniler, Yezidiler, Bahailer) ve Aleviler, farklı yasal ve idari statülere sahip dört gruba ayrılmıştır. Bu düzenlemelerin Türkiye'de anlaşılabilir ve karşılaştırılabilir inanç politikalarına yol açmak yerine, açıklık ve anlaşılabilirlik eksikliğini artıracığına dair oldukça ciddi endişeler bulunmaktadır.

Alevi Toplumunu, aşağıdaki AİHM kararına uygun bir yaklaşım beklemektedir:

“Bununla birlikte, eğer bir Devlet ibadet yerlerine ayrıcalıklı bir statü tanırsa, tüm dini gruplardan bu statüden faydalanmak isteyenlere adil bir fırsat sunulması ve belirlenen kriterlerin ayrımcı olmayan bir şekilde uygulanması gerekmektedir.”

B. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin içeriği ve zorunluluğu- (Eylem Planı - Para 39-74)

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Aralık 2019 tarihli ve 1362 sayılı toplantısında güçlendirilmiş denetim altında incelenmesine karar verdiği zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi derslerine ilişkin uzun süredir devam eden soruna ilişkin olarak Aralık 2019 tarihli ve 1362 sayılı toplantısında, 2018'den bu yana müfredatta herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Genel olarak Alevi aileler bu konuda dava açma veya girişimde bulunma konusunda temkinli davranmaktadır.

7 Nisan 2022 tarihinde Anayasa Mahkemesi “Hüseyin ve Nazlı Şirin EL Davası” ile ilgili bir karar vermiştir. Hasan Zengin ve Mansur Yalçın davaları ile neredeyse aynı olan bu davada Anayasa Mahkemesi, din derslerinden muafiyet prosedürlerini ele

---

almıştır.

Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuruda, bir öğrencinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinden muaf tutulmasının mümkün olmaması nedeniyle velilerin eğitimde dini ve felsefi inançlarına saygı gösterilmesini isteme hakkının ihlal edildiği ve mahkeme sürecinin uzun sürmesi nedeniyle makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği iddia edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, mevcut uygulamanın Anayasa (24. maddenin dördüncü fıkrası) ve Medeni Kanun (Ek 1) hükümlerine aykırılık teşkil ettiğine karar vermiştir.

Bu karar 28 Temmuz 2022 tarihli ve 31906 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanmış, ancak henüz uygulanmamıştır. Oysa kararın yayınlanmasından haftalar sonra 2022-2023 Eğitim-Öğretim Yılı başlamıştır, ancak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri hala zorunludur.

Seçmeli derslerle ilgili bazı küçük değişiklikler yapılmış olsa da müfredat değiştirilmemiştir. Müfredatta yer alan bazı üniteler, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2022-2023 Eğitim Öğretim Yılı için yayımlanan ders kitaplarında yer almamaktadır. Ders programları ile kitaplar arasında tutarsızlıklar veya gri alanlar bulunmaktadır.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi eğitiminde 2018 yılından bu yana herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Alevi din adamlarının ortaöğretim düzeyinde veya yükseköğretimde eğitilmesi/yetiştirilmesi amacıyla herhangi bir girişim ilan edilmemiş, herhangi bir hazırlık veya düzenleme yapılmamıştır. Alevi Dairesinin kurulmasına ilişkin 7241 sayılı Kanun ve ilgili kararnamelerde veya Millî Eğitim Bakanlığının ders programlarında eğitime atıfta bulunulmamıştır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER:

Bazı siyasi partiler, 19 Ocak 2023 tarihinde 7421 sayılı uyum yasasının ve 23 Kasım 2022 tarihinde Alevi inancına ilişkin ilgili Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuşlardır. Her iki başvuru da parlamentomuzun ikinci büyük partisi olan CHP tarafından yapılmış olup, diğer üç muhalefet partisi de Ek.4'te görüleceği üzere Kanun ve ilgili kararnameleri eleştirmişlerdir.

Kamuoyu, devletin belirli ve adil bir inanç politikası geliştirememesinden ve farklı inançlar için farklı uygulamalar yapılmasından rahatsızdır.

Zorunlu Din ve Ahlak derslerine ilişkin Zengin grubu davalarında (No. 1448/04 ve 21163) 2018 yılına kadar bazı küçük adımlar atılmış, ancak 2018'den bu yana yeni bir adım atılmamıştır. AİHM'in 2014/15345 sayılı kararı ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi kararları henüz uygulanmamakta, hatta kamuoyunda veya siyasi olarak tartışılmamaktadır.

Cem evlerinin elektrik faturalarına ilişkin Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi Vakfı Grubu (No. 32093/10) henüz bazı Cem evleri için sadece kısmen uygulanmıştır. Alevi Dairesinin mali konuları çözmesi beklenirken, cem evlerinin statüsü göz ardı edilmekte ve çözümsüz kalmaktadır.

İzzetin Doğan ve diğerleri grubu (no. 62649/10) ile ilgili olarak, 7421 sayılı Kanun

---

---

derlemesi dava kararına atıfta bulunmaktadır, ancak Türkiye’de inanç grubu ve devlet ilişkilerinin açık bir tanımı bulunmamaktadır.

CM 1419. Toplantı kararları ışığında Türkiye’de kaydedilen ilerleme en azından aşağıdaki ana noktalarda yeterli olmaktan uzaktır:

CM 1419. Kararları Md. 1: “Devlet makamlarının Alevi toplumuna, dini pratiklerine ve ibadet yerlerine yönelik tutumu, Devletin tarafsızlık ve yansızlık yükümlülüğü ve dini toplulukların özerk varoluş hakkı ile bağdaşmamaktadır” ifadesi, Cem evlerinin ibadet yeri statüsünü göz ardı ederek ve Alevi toplumunun özerk varoluşunu daha da sınırlandırarak AİHM kararlarına aykırı ve ihlal eden 7421 sayılı Kanun ve ilgili kararnameler ile teyit edilmiştir.

CM 1419 sayılı kararın 5. Maddesinde yer alan “ilk ve orta dereceli okullarda zorunlu “din kültürü ve ahlak bilgisi” derslerine ilişkin 2018 müfredatı, Mahkeme tarafından dile getirilen tüm endişeleri gidermiş görünmemektedir” ifadesi, Anayasa Mahkemesi’nin 7 Nisan 2022 tarih ve 2014/15345 sayılı kararı ile mevcut uygulamaların da Anayasa ve Medeni Kanun’u ihlal ettiği şeklinde yeniden teyit edilmiştir. AİHM kararlarını uygulamaktan çok uzağız.

1419. CM toplantı kararı Md. 7: “Mahkemenin mevcut dava grubundaki bulgularını ele almak üzere yeni İnsan Hakları Eylem Planının uygulanması çerçevesinde çözüm odaklı tedbirler” uygulanmamıştır. Önerilen çözümler ve mevzuat AİHM kararları ile çelişmektedir.

Saygılarımla

Doğan Bermek

Ek.1- 7421 sayılı Torba Kanunun Çevirisi

Ek.2 -Zorunlu Din Dersleri ile ilgili Anayasa Mahkemesi dava dosyası.

Ek.3.- Alevi Kurumlarının Ortak Açıklaması

Ek.4.- Türk Medyasından bazı haberler ve Torba Yasa’nın Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki görüşme tutanakları.

Not: Açıklığa kavuşturulması veya açıklanması gereken ayrıntılar hakkında daha fazla belge sunabiliriz.

EK-6: KURAL 9.2 İLETİŞİMLERİNE HÜKÜMET TARAFINDAN VERİLEN YANIT

İzzettin Doğan ve Diğerleri / Türkiye (62649/10)

Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi v. Türkiye (32093/10)

Mansur Yalçın ve Diğerleri v. Türkiye (21163/11)

Hasan ve Eylem Zengin / Türkiye (1448/04)

1. Türk makamları, Norveç Helsinki Komitesi İnanç Özgürlüğü Girişimi'nin 16 Şubat 2023 tarihli ve Alevi Düşünce Ocağı Derneği'nin 19 Nisan 2023 tarihli sunumlarına cevaben mevcut dava gruplarıyla ilgili olarak aşağıdaki açıklamaları yapmak istemektedir.
2. Öncelikle Hükümet, mevcut dava gruplarının denetimi kapsamında hem bireysel hem de genel tedbirlere ilişkin ayrıntılı bilgilerin 30 Mart 2023 tarihli bir eylem planı ile Bakanlar Komitesi'ne sunulduğunu belirtmek ister. Hükümet burada verilen bilgileri yinelemek ister. Bununla birlikte, yetkililer aşağıdaki bilgileri sağlamayı faydalı bulmaktadır.
3. Yetkililer, İzzettin Doğan ve Diğerleri ile Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi davalarında tespit edilen ihlallere ilişkin olarak; mevcut reform sürecinin, Mahkeme tarafından bu davalarda tespit edilen tüm eksiklikleri giderebilecek nitelikte olduğunu belirtmektedir. Bu yeni gelişmeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde Alevi-Bektaşî Kültürü ve Cem evleri Başkanlığının kurulması ve diğer mevzuat değişiklikleri gibi bir dizi reformu içermektedir.
4. 2018 yılından bu yana Alevi-Bektaşî topluluklarının taleplerine yanıt vermek amacıyla bir dizi çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda; İçişleri Bakanlığı temsilcileri ile sivil toplum temsilcileri ve bu alanda çalışan akademisyenler il ziyaretleri gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda; ülkenin 58 ilinde 1656 cem evi ziyareti gerçekleştirilmiştir. Bu il ziyaretleri ile cem evlerinin taleplerinin yaklaşık %70i, Valilikler ya da Kaymakamlıklar tarafından yerine getirilmiştir.
5. 9 Kasım 2022 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde Alevi-Bektaşî Kültür ve Cem evleri Başkanlığı ("Başkanlık") kurulmuştur. Başkanlığın görevleri 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 292/A maddesinde düzenlenmiştir. Yetkililer, Komite'ye sundukları eylem planında Başkanlığın görevlerine ilişkin ayrıntılı bilgi vermişlerdir. Yetkililer, Başkanlığın kurulmasıyla birlikte Alevi-Bektaşî vatandaşların Devletten daha fazla kamu desteğine erişebileceklerinin altını çizmek istemektedir.
6. Cem evlerinin aydınlatma giderlerinden ve diğer devlet yardımlarından muaf tutulmasını sağlayan bir mekanizmanın bulunmamasına ilişkin olarak Mahkeme'nin mevcut kararlarında belirtilen eksiklikler, 16 Kasım 2022 tarihli ve 7421 sayılı Kanun ile yapılan mevzuat değişiklikleri kapsamında giderilmiştir.
7. Yetkililer, cem evlerine ilişkin tüm bu reformların Alevi-Bektaşî toplumunun Devlet desteklerinden daha geniş ölçüde yararlanmasını sağlamayı amaçladığını vurgulamaktadır. Özellikle cem evlerinin aydınlatma masraflarının ve su giderlerinin karşılanmasına ilişkin yeni bir mekanizmanın getirilmesi, cem evlerinin devlet tarafından finanse edilmesi ve bakımının sağlanması, Mahkeme'nin Alevi-Bektaşî toplumuna

---

karşı ayrımcı olduğunu tespit ettiği temel alanları çözüme kavuşturmaktadır.

8. Mansur Yalçın ile Hasan ve Eylem Zengin davalarında tespit edilen ihlallerle ilgili olarak yetkililer, Türkiye'nin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) derslerinde TOLEDO Rehber İlkeleri doğrultusunda hareket ettiğini ve tüm inanç ve dünya görüşlerine objektif ve çoğulculuk ilkeleri doğrultusunda yaklaştığını belirtmektedir. Bu doğrultuda DKAB dersleri aşağıdaki ilkeler çerçevesinde verilmektedir: "Devlet okullarında zorunlu DKAB dersinin objektif olması din ve inanç özgürlüğü ile uyumludur. Din ve inanç eğitimi verilecek bir yerde geçerli olan dine daha geniş yer verilebilir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi eğitimi objektif bir şekilde veriliyorsa, zorunlu ya da seçmeli olması bir sorun teşkil etmez. Müfredat gerçeklere dayalı, tarafsız ve akademik ve mesleki standartlara uygun olmalıdır." TOLEDO Rehber İlkeleri doğrultusunda ders kitaplarında dinler ve İslamiyet ile ilgili bilgiler mezhepler üstü bir anlayışla ve objektif bir yaklaşımla verilmektedir. DKAB derslerinin içeriğinde, öğrencilerin gelişim düzeyleri göz önünde bulundurularak, din ve ahlak alanındaki temel konular, temel kaynaklara dayalı teolojik bir yaklaşımla objektif olarak ele alınmaktadır. Dersin amacı herhangi bir dini pratiği empoze veya dikte etmek değildir. Bu ders, din ve ahlak konusunda aydınlanmayı/kültürlenmeyi öncelemektedir. Dolayısıyla bu derste bir tür mezhepsel din eğitimi verilmemektedir. Aksine bir bilgilendirme ve kültürleme yolu esas alınmaktadır.

9. Sonuç olarak yetkililer, Türkiye'deki DKAB derslerinin müfredatının bilimsellik, pedagoji ve yasalara uygunluk ilkelerine uygun olarak hazırlandığını belirtmektedir. Bu bağlamda, ders kitaplarında inanç ayrımı yapılmaksızın objektif içerikler sunulmaktadır. Bu durum, Türk eğitim sisteminin tarafsız, objektif ve bilimsel tutumunu ortaya koymaktadır.

10. Son olarak, Türk makamları, söz konusu yazışmalarda denetim sürecine tabi olmayan konulara ilişkin spekülasyonlar bulunduğunu belirtmek ister. Türk makamları, spekülatif nitelikteki bu konular hakkında yorum yapmayı gereksiz bulmaktadır.

SONUÇ

11. Türkiye Hükümeti, Bakanlar Komitesi'ni, mevcut dava gruplarının yürütülmesi kapsamında yukarıda belirtilen açıklamaları dikkate almaya davet eder...

Ek.7. ANAYASA MAHKEMESİ KARARINDAN ALINTILAR,

Kararın tüm metnine alttaki bağlantıdan ulaşılabilir. Bu ek metnine sadece kararda okuyucu için önemli olacağını düşündüğümüz bölümler alınmıştır.

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/15345>

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANAYASA MAHKEMESİ GENEL KURUL KARARI
HÜSEYİN EL VE NAZLI ŞİRİN EL BAŞVURUSU

(Başvuru Numarası: 2014/15345)

Karar Tarihi: 7/4/2022

R.G. Tarih ve Sayı: 28/7/2022 - 31906

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru; öğrencinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinden muafiyet imkânı bulunmaması nedeniyle ebeveynlerin eğitim ve öğretimde dinî ve felsefi inançlarına saygı gösterilmesini isteme hakkının, yargılamanın uzun sürmesi nedeniyle de makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 12/9/2014 tarihinde yapılmıştır.....

III. OLAY ve OLGULAR

IV. İLGİLİ HUKUK

97. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 26. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

“3. Ana baba, çocuklarına verilecek eğitim türünü seçmek hakkını öncelikle haizdirler.”

98. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 18. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

“4. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, ana-babaların ve, uygulanabilir olan durumlarda, yasalarca saptanmış vasilerin, çocuklarına kendi inançlarına uygun bir dinsel ve ahlaki eğitim verme özgürlüklerine saygı göstermekle yükümlüdürler.”

99. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 13. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

“3. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, ana-babaların veya -bazı durumlarda- yasal yoldan tayin edilmiş velilerin ... çocuklarına kendi inançlarına uygun dinsel ve ahlaki eğitim verme serbestliklerine saygı göstermekle yükümlüdürler.”

---

102. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (ÇHS) 14. maddesinin ilgili kısmı şu şekildedir:

“1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.

2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler...

103. Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı inisiyatifiyle hazırlanan ve 2007 yılında yayımlanan Devlet Okullarında Dinler ve İnançlara Dair Eğitim Hakkında Toledo Kılavuz İlkelerinin ilgili kısmı şöyledir:

“...Uluslararası standartlar altında ana ilkenin; tarafsız ve nesnel bir biçimde verildiği sürece zorunlu bile olsa dinler ve inançlar hakkında eğitim verilebileceği şeklinde olduğu görünmektedir. Dahası bu eğitime katılmamak için yeterli tedbirler öngörülmüşse, tarafsız olmayan dini öğretime de izin verilebilir (s.70)....”

Dinler ve inançlar hakkındaki eğitimi içeren zorunlu dersler yeterli ölçüde tarafsız ve nesnel ise bu derslere katılımın zorunlu tutulması din ve inanç özgürlüğünü ihlal etmez. (fakat devletler bu durumlarda da derse kısmi ya da tam katılmama imkânı sunma konusunda serbesttirler) (s. 72)...”

6. Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonunun Türkiye Raporları

104. Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonunun (Komisyon) Türkiye hakkındaki 15/12/2000 tarihli raporunun ilgili kısmı şöyledir:

“...[Komisyon] zorunlu din dersi uygulamasının şu anda Türkiye’de kamuda tartışıldığını kaydetmektedir, ve din konularında kişisel seçimlere saygı duyulmasını sağlamak ve bu şekilde gerçek bir çoğulculuğa saygı duyulması amacıyla din eğitiminin zorunlu olmaktan çıkarılması gerektiğine inanmaktadır.”

105. Komisyonun Türkiye hakkındaki 25/6/2004 tarihli raporunun ilgili kısmı şöyledir:

“68. .... [Komisyon] bu durumun yeterince berrak olmadığı kanaatindedir: eğer söz konusu olan çeşitli dini kültürler hakkında bir ders ise, bu dersleri yalnızca Müslüman çocuklar için zorunlu tutmanın gereği yoktur. Buna karşılık, eğer bu ders, belirli bir dinin öğretisi niteliğinde, esas olarak İslam dinini öğretmeyi hedefliyorsa, o zaman da çocukların ve ebeveynlerinin dini özgürlüklerini korumanın gereği olarak zorunlu bir ders olmaktan çıkarılmadığı...”

106. Komisyonun Türkiye hakkındaki 10/12/2010 tarihli raporunun ilgili kısmı şöyledir:

“72...[Komisyonun] gözlemlerine göre, eğer bu ders gerçekten farklıdinkültürlerini kapsıyorsa zaman yalnızca Müslüman öğrenciler için zorunlu olmamalıdır; öte yandan, esas olarak Müslümanlığı öğretmek üzere tasarlanmışsa, çocukların ve ebeveynin din özgürlüğünü korumak açısından zorunlu olmamalıdır....”

73. [Komisyonun] üçüncü raporundan beri, bu konuda değişen pek bir şey yoktur;

çeşitli kaynaklara göre, Anayasanın 24. Maddesine ve 1739 sayılı Milli Eğitim Kanununun 12. Maddesine göre devlet okullarında verilen zorunlu din dersinde hala İslam inancının esasları öğretilmektedir...

74. [Komisyon] Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Zengin Hasan ve Eylem davasında verdiği kararın infazı konusunda, bu raporun diğer bölümlerinde yaptığımız tavsiyelere atıfta bulunmakta ve eğitim sisteminde bütün dini azınlık gruplarımızın inançlarına, çocuklarının okulda din dersi almasını istemeyen kimseler dahil, saygı gösterilmesinin sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır.”

107. Komisyonun Türkiye hakkındaki 30/6/2016 tarihli raporunun ilgili kısmı şöyledir:

“89. ...özellikle din eğitiminde yapısal ayrımcılığın sona erdirilmesi azınlık gruplarının sürdürülebilir bütünleşmesi için önemli olduğundan, [Komisyon], Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) bu alanda yeniden ciddi ihlaller bulmuş olmasını üzüntüyle karşılar...”

90. Bu davalar yetkililerin hala dini konularda devletin objektif ve tarafsız olma görevine saygı göstermediğini, bunun da dini azınlıklara karşı çeşitli şekillerde yapısal bir ayrımcılığa yol açtığını göstermektedir. Başarılı bir bütünleşme için bu tür yapısal ayrımcılığın sona erdirilmesi önemli olduğundan, [Komisyon], yetkilileri tekrar bu alanda AİHM kararlarını uygulamayı hızlandırmaya acilen davet eder...”

7. Sözleşme ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadı

a. Ebeveynlerin Eğitim ve Öğretimde Dinî ve Felsefi İnançlarına Saygı Gösterilmesini İsteme Hakkı

108. Sözleşme’ye ek (1) No.lu Protokol’ün 2. maddesi (P1-2) şöyledir:

“Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ebeveynlerin bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarıyla uyumlu olarak yapılmasını sağlama hakkına saygı gösterir.”

””

127. Sözleşme’nin 9. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

“1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir...”

yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir...”

128. AİHM’e göre P1-2’nin ikinci cümlesi sadece ebeveynlere yönelik bir hak içerdiğinden eğitim gören bir çocuk, P1-2’nin ikinci cümlesinde ebeveynlere tanınan hakkın ihlalden dolayı mağdur olduğunu iddia edemez (Eriksson/ İsveç, § 93). Ancak çocuklar eğitimle ilgili konularda dinî inançlarına saygı gösterilmesi hususunda Sözleşme’nin 9. maddesine dayanabilirler. AİHM, Sözleşme’nin 9. maddesinin devletin dinsel endoktrinasyonuna karşı koruma

---

sağladığını belirtmektedir. AİHM'e göre bu madde, öncelikli olarak kişisel ve dinî inançlar alanını korumaktadır (Saniewski/Polonya (k.k.), B. No: 40319/98, 26/6/2001).

129. Öte yandan AİHM, bir kişinin dinî inançlarını açıklama özgürlüğünün dinî inançların açığa çıkarılmasının istenmemesini ve bu gibi bir inanca sahip olup olmadığının anlaşılmasına neden olabilecek bir pozisyonda olması gerektiğini varsaymaya zorlanmamasını da kapsayan negatif bir yöne sahip olduğuna işaret etmiştir (Grzelak/Polonya, B. No: 7710/02, 15/6/2010, § 87).

130. AİHM; kişisel dinî ve felsefi inanca ilişkin bilginin özel hayatın en mahrem boyutlarından bazıları ile ilgili olduğunu ve bu nedenle ebeveynlere, okul idarelerine dinî veya felsefi inançlarıyla ilgili detaylı bilgi sunma zorunluluğu uygulanmasının Sözleşme'nin 8. ve muhtemelen 9. maddesinin ihlalini oluşturabileceğini ifade etmiştir (Folgerø ve diğerleri/Norveç, § 98).

VI. HÜKÜM

A. 1. Ebeveynlerin eğitim ve öğretimde dinî ve felsefi inançlarına saygı gösterilmesini isteme hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA Kadir ÖZKAYA, Recai AKYEL, Yıldız SEFERİNOĞLU, Selahaddin MENTEŞ, Basri BAĞCI ve İrfan FİDAN'ın karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,

B. Anayasa'nın 24. maddesinin dördüncü fıkrasında güvence altına alınan ebeveynlerin eğitim ve öğretimde dinî ve felsefi inançlarına saygı gösterilmesini isteme hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE Kadir ÖZKAYA, Hicabi DURSUN, Muammer TOPAL, Recai AKYEL, Yıldız SEFERİNOĞLU, Selahaddin MENTEŞ ve İrfan FİDAN'ın karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,

C. Başvuruculara net 20.000 TL manevi tazminatın MÜŞTEREKEN ÖDENMESİNE, tazminata ilişkin diğer taleplerin REDDİNE,

F. Kararın birer örneğinin bilgi için Danıştay ve Millî Eğitim Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE,

G. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 7/4/2022 tarihinde karar verildi.

ADO

Alevi Düşünce Ocağı

ALEVİ DÜŞÜNCE OCAĞI DERNEĞİ

İstikla Cad. No: 76 K/4-13 Beyoğlu 34435

İstanbul/Türkiye

Ph: (0212) 293 22 30-31

mail@aleviocagi.org

www.aleviocagi.org

www.aleviocagi.org

Hollanda Kralliyeti

“Bu rapor, Hollanda Krallığı Büyükelçiliği MATRA fonu ile desteklenen proje kapsamında düzenlenmiş ve basılmıştır. İçeriğinin sorumluluğu ADO Alevi Düşünce Ocağı Derneği’ne ya aittir. Hollanda Krallığı Büyükelçiliğinin görüşlerini yansıtmamaktadır.”